

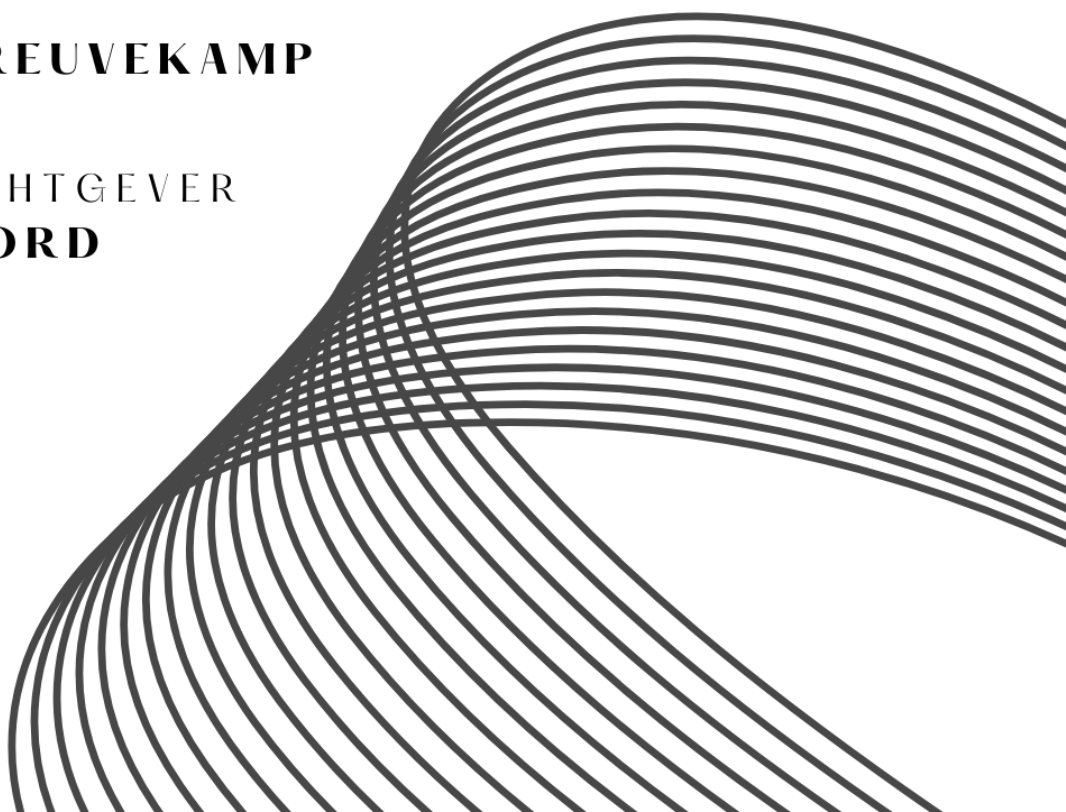
AUGUSTUS 2023

Van verdeeldheid naar verbinding

Het begrijpen van de gevoelsmatige polarisatie
tussen de agrarische sector en de Nederlandse
maatschappij.

AUTEUR
MALON REUVEKAMP

OPDRACHTGEVER
LTO NOORD

VAN VERDEELDHEID NAAR VERBINDING

Het begrijpen van de gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij.

Auteur: Malon Reuvekamp

Studentnummer: 3029722

Major: Diergezondheid en Management

Onderwijsinstelling: Aeres Hogeschool, te Dronten

Afstudeerdocent: Martinus Tellegen

Opdrachtgever: LTO Noord

Locatie: Lavendelheide 9, 9202 PD te Drachten

Bron afbeelding omslag: B. Rood, 2018

DISCLAIMER

Dit rapport is gemaakt door een student van Aeres Hogeschool als onderdeel van zijn/haar opleiding. Het is geen officiële publicatie van Aeres Hogeschool. Dit rapport geeft niet de visie of mening van Aeres Hogeschool weer. Aeres Hogeschool aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid voor enige schade voortvloeiend uit het gebruik van de inhoud van dit rapport.

VOORWOORD

Dit rapport, over de gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij, schrijf ik ter afronding van mijn studie Diergezondheid en Management aan de Aeres Hogeschool te Dronten. Momenteel zit ik in het vierde jaar van de opleiding, dit is het afstudeerjaar. Tot het afstudeerjaar behoren het volgen van een minor, het afronden van een afstudeerstage en het schrijven van een afstudeerwerkstuk. De afstudeerstage en het -werkstuk doe ik in samenwerking met de land- en tuinbouworganisatie (LTO) Noord te Drachten.

Het onderwerp voor dit werkstuk komt voort uit mijn eigen interesse in de agrarische sector en in combinatie met de vraag van LTO. De gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij in Nederland is een complex geheel, vanwege de verschillende factoren die invloed hebben op dit onderwerp. Aan de hand van literatuuronderzoek, de begeleiding van medewerkers van LTO Noord en de begeleidende docenten van Aeres hogeschool zijn de hoofdvraag en de deelvragen opgesteld. Ten opzichte van het vooronderzoek, zijn enkele punten aangepast.

Ik wil graag een dankwoord uitspreken naar ieder die op wat voor een manier ook bijgedragen heeft aan dit onderzoek. In het speciaal wil ik graag mij stagebegeleider Anja Doldersum, namens LTO Noord, bedanken voor de begeleiding. Ook wil ik graag Martinus Tellegen en Helma Milatz bedanken voor de begeleiding vanuit Aeres Hogeschool Dronten.

Sonnega, augustus 2023

Malon Reuvekamp

SAMENVATTING

Er wordt in de maatschappij gesproken over (gevoelsmatige) polarisatie en er heerst onrust. Burgers maken zich zorgen over andere kwesties dan dat boeren doen. De maatschappij verliest het vertrouwen in de politiek. Daarnaast wordt er gesteld dat de media een rol speelt bij de onrust in de maatschappij. De mogelijke polarisatie zou dan kunnen liggen tussen de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij. De agrarische sector is onderdeel van de Nederlandse maatschappij, maar wordt in dit onderzoek gescheiden. Het omvat boeren, tuinders en alle andere betrokken in de agrarische sector, dus ook loonwerkers en mechanisatie bedrijven. De maatschappij omvat het brede publiek. Er kan gesteld worden dat er sprake is van gevoelsmatige polarisatie, echter kan dit niet concreet gesteld worden. Diverse academici en deskundigen hebben onderzoeken gedaan, hieruit kon geen duidelijk conclusies getrokken worden over het bestaan van de (gevoelsmatige) polarisatie. Het doel is om te onderzoeken in hoeverre deze gevoelsmatige polarisatie daadwerkelijk bestaat en als deze bestaat, hoe deze beperkt kan worden. Om het doel te behalen is een hoofdvraag opgesteld, deze luidt:

‘In hoeverre is er sprake van gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij en is deze te beperken volgens de boeren en de burgers?’

Er werd een kwalitatief onderzoek uitgevoerd door middel van fieldresearch. Er werden drie methodes toegepast, namelijk interviews op straat, een enquête en focusgroepen. De interviews werden in drie steden in Nederland afgenomen. Op basis van de resultaten werden er drie stellingen opgesteld en in de focusgroep met agrarisch gerelateerde studenten voorgelegd. In tussentijd was er een enquête uitgezet ter verdieping van het onderzoek in een gemengde groep.

Volgens de mensen uit de Nederlandse maatschappij, ervoeren meer dan de helft van de respondenten een gevoel van polarisatie. De jongere generatie ervoerde duidelijk meer een gevoel van polarisatie, net als de dorpelingen. Factoren die hierbij genoemd waren, waren onder andere “Gebrek aan dialoog” en “Er wordt veel geroepen”. De oplossingen die gegeven werden vanuit de maatschappij zijn voornamelijk het gesprek aan gaan en kennisoverdracht door middel van educatie. Volgens de agrarische sector wordt door 65% respondenten een gevoel van polarisatie ervaren. Ook hierbij ervoeren de jongeren en de dorpelingen meer een gevoel van polarisatie. De factoren die hierbij genoemd waren onder andere “Onwetendheid” en “Eenzijdige berichtgeving in de media”. De oplossingen welke aangedragen werden door de agrariërs waren het belang van het delen van kennis door het openstellen van boerderijen en educatie, het voeren van open gesprekken en duidelijkheid van de overheid.

Met betrekking tot de onderzoeksmethode zijn enkele discussiepunten te benoemen over de inhoud. De resultaten zijn vergelijkbaar met de bestaande wetenschappelijke theorie. Uit de resultaten is gebleken dat er gesteld kan worden dat er een gevoel van polarisatie heerst, hierin is geen onderscheid te maken in provincie of werk. Leeftijd had wel invloed, de jongere generatie ervoerde meer een gevoel van polarisatie dan de oudere generatie. Ook kan er geconcludeerd worden dat de agrarische sector meer een gevoel van polarisatie ervaart dan de maatschappij. Als oplossingen die werden aangedragen werd door zowel de agrarische sector als de maatschappij kennisoverdracht het meest genoemd. De maatschappij gaf hierbij aan kennisoverdracht door middel van educatie en het openstellen van boerderijen.

Tot slot kunnen er enkele aanbevelingen gedaan worden voor LTO Noord. Allereerst open boerderij dagen organiseren in voornamelijk het westen van het land. Daarnaast is aan te bevelen om in te zetten op verschillende media platforms, gebruik te maken van influencers en door te gaan met het bestaande mediaplatform boeren-buren van LTO Noord. Voor het vervolgonderzoek wordt aanbevolen in te zetten op meer data verzameling in voornamelijk het westen van het land en om te onderzoeken wat de effectiefste methode is voor kennisoverdracht.

SUMMARY

The Dutch society has been split up in roughly two groups when it comes to the agricultural sector. Citizens prioritize different aspects of this sector compared to the farmers. Both groups are losing trust in the government, both with different reasons. The media plays a big role in this disturbance within the society. It is necessary to reduce this perceived polarisation so that these groups will reunite again. When this has happened, the agricultural can regain joy in their profession, and the Dutch society can buy the high quality food of the agricultural sector without the consequences of farmers' protests. It is important for both the agricultural sector and society to regain trust in politics. Therefore, the goal is to investigate the extent to which this perceived polarization exists and whether it can be limited. The formulated main research question is:

"To what extent is there a polarization between the agricultural sector and Dutch society and how can this be solved according to farmers and citizens?"

A qualitative research was conducted using field research. Three methods were applied: street interviews, a survey, and focus groups. The interviews were conducted in three cities in the Netherlands. Based on the results, three statements were formulated and presented to the focus group consisting of students with an agricultural background. Meanwhile, a survey was distributed to further deepen the research within a mixed group.

According to people in Dutch society, more than half of the respondents experienced a sense of polarization. The younger generation, as well as rural dwellers, clearly feel more polarization. Factors mentioned in this regard include "lack of dialogue" and "a lot of shouting." The solutions proposed by society mainly involve engaging in conversations and promoting knowledge transfer through education. According to the agricultural sector, 65% of the respondents experience a sense of polarization. Here too, young people and rural dwellers experience more polarization. The factors mentioned in this context include "ignorance" and "one-sided media coverage." The solutions suggested by farmers include the importance of sharing knowledge by opening up farms and promoting education, engaging in open conversations, and ensuring government clarity.

Regarding the research method, there are some points of discussion concerning data processing. In terms of content, the results align with existing scientific theories. The findings indicate that polarization is experienced by society as a whole, without any distinction based on provinces or occupation. However, the younger generation tends to experience a stronger sense of polarization. It can also be concluded that the agricultural sector perceives more polarization than society. The most common mentioned solution proposed by both the agricultural sector and society involve a better knowledge transfer. Society suggested knowledge transfer through education and opening up farms.

Finally, several recommendations can be made for LTO Noord. Firstly, organizing open farm days primarily in the western part of the country. Additionally, it is recommended to engage with various media platforms, use influencers and continue with "boeren-buren" (farmers-neighbours). For future research, it is recommended to collect more data, particularly in the country's western region and investigate the most effective method for knowledge transfer between the agricultural sector and the citizens.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord.....	3
Samenvatting.....	4
Summary	5
Verklarende woordenlijst	7
1 Inleiding.....	8
1.1 Aanleiding en relevantie	8
1.2 Beschrijving agrarische sector, Nederlandse maatschappij en media.....	8
1.3 Verschillen tussen agrarische sector en maatschappij	9
1.4 Gevoelsmatige polarisatie.....	11
1.5 Inzet van LTO Noord.....	12
1.6 Probleemstelling.....	12
1.7 Hoofdvraag en deelvragen	13
2 Aanpak.....	14
2.1 Methode	14
2.2 Opzet per deelvraag.....	16
3 Resultaten.....	18
3.1 Overzicht gegevensverzameling	18
3.2 In hoeverre wordt een gevoel van polarisatie ervaren door de maatschappij	19
3.3 Oplossing vanuit perspectief van de maatschappij	23
3.4 In hoeverre wordt polarisatie ervaren door de agrarische sector.....	24
3.5 Oplossing vanuit perspectief van de agrarische sector	27
4 Discussie	29
4.1 Onderzoeksmethode	29
4.2 Inhoud.....	30
5 Conclusie	33
6 Aanbeveling	35
6.1 Vervolgonderzoek.....	35
7 Bronnen	37
Bijlage.....	40
1) Interviewstructuur.....	40
2) Enquêtestructuur	40
3) Resultaten enquête	40
4) Codering factoren maatschappij	42
5) Codering factoren agrarische sector	45
6) Codering oplossingen maatschappij.....	47

7)	Codering oplossingen agrarische sector	51
8)	Significant verband tussen woongebied en gevoel van polarisatie	54
9)	Significant verband tussen leeftijdscategorie en gevoel van polarisatie.....	54

VERKLARENDE WOORDENLIJST

Agrarische sector	Omvat boeren, tuinders en alle andere betrokken in de agrarische sector, dus ook loonwerkers en mechanisatie bedrijven.
Nederlandse maatschappij	Omvat het brede publiek, dus iedereen die deel uit maakt van de Nederlandse maatschappij.
Polarisatie	De vorming of het versterken van tegenstellingen tussen mensen of groepen.

1 INLEIDING

Dit hoofdstuk beschrijft de aanleiding en relevantie voor het schrijven van dit onderzoek, gevolgd door de beschrijving van het theoretische kader waarin oorzaken worden beschreven voor de mogelijke (gevoelsmatige) polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij. Tot slot worden de probleemstelling, hoofdvraag, deelvragen en de doelstelling beschreven.

1.1 AANLEIDING EN RELEVANTIE

In de afgelopen halve eeuw heeft de agrarische sector een groei in omvang en intensiteit doorgemaakt (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023). Tegelijkertijd is de samenleving verstedelijkt en hebben minder mensen familieleden welke werkzaam zijn in de agrarische sector. Als gevolg hiervan wordt er gesproken over het ontstaan van onder andere beperkte kennis en ervaring met landbouwpraktijken bij de maatschappij. Daarnaast is duurzaamheid een van de belangrijke speerpunten geworden in de maatschappij, waarbij mensen bewustere leefwijzen hebben aangenomen. In combinatie met de komst van sociale media kunnen mensen gemakkelijker en vaker de bezorgdheid uiten over verschillende kwesties in de agrarische sector, hierdoor kan er gesproken worden over een mogelijke gevoelsmatige van polarisatie (Boogaard & et al, 2020).

Er wordt in de maatschappij gesproken over een kloof en er heerst onrust. Veel burgers maken zich zorgen over het klimaat en voedselveiligheid, terwijl de meeste boeren zich onder andere zorgen maken over financiële zekerheid. Zowel de boeren als de maatschappij verliezen het vertrouwen en hebben het gevoel van niet gehoord en niet begrepen worden door de politiek. Van de vijftien-plussers had 25% vertrouwen in de tweede kamer in 2022 (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023). Verlies van vertrouwen en een gevoel van niet gehoord worden kan leiden tot protesten. Deze protesten hebben weer negatieve gevolgen voor de burgers (Ronde, 2022). Daarnaast speelt de media een rol bij de onrust in de maatschappij. De media is veranderd, waarbij de burgers nu ook informatie kunnen delen via sociale media. Dit heeft geleid tot een verschuiving van specialisten die nieuws en kennis deelden naar journalisten die nieuws delen met als doel aandacht te krijgen voor het geschreven artikelen (Teunissen, 2021). Boeren verliezen het plezier in het vak en er zijn sterke emoties bij zowel boeren als de burgers. In het ergste geval kan voedselzekerheid in gevaar komen. Het is daarom relevant om de gevoelsmatige polarisatie te beperken, zodat de rust weer terugkeert in de Nederlandse maatschappij, de agrarische sector weer plezier krijgt in het vak en de Nederlandse maatschappij verzekerd is van voedsel zonder nadelige gevolgen van boerenprotesten. Het is belangrijk dat zowel de agrarische sector en de maatschappij weer vertrouwen krijgen in de politiek. Het doel is dan ook om te onderzoeken in hoeverre er sprake is van gevoelsmatige polarisatie, of deze daadwerkelijk bestaat en wat mogelijke oplossingen zijn volgens de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij.

1.2 BESCHRIJVING AGRARISCHE SECTOR, NEDERLANDSE MAATSCHAPPIJ EN MEDIA

De mogelijke polarisatie zou dan kunnen liggen tussen de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij. Om een goed beeld te schetsen, worden beide partijen beschreven. Beginnend met de agrarische sector. De agrarische sector is onderdeel van de Nederlandse maatschappij, maar wordt in dit vraagstuk gescheiden. Het bestaat uit verschillende deelsectoren, variërend van tuin- en akkerbouw tot dierhouderij en loonwerk. In deze deelsectoren vinden de directe werkzaamheden plaats. De indirecte activiteiten hebben betrekking op werkzaamheden rondom de deelsectoren. De

combinatie van de directe en indirecte activiteiten vormt een samenhangende keten (Silvis & Leenstra, 2009). In deze sector spelen verschillende uitdagingen en dilemma's een rol, zoals de impact van (intensieve) veehouderij op het milieu, klimaatverandering en de maatschappelijke acceptatie van de sector als geheel. De Nederlandse agrarische sector staat bekend om de innovatieve en duurzame aanpak, waarbij moderne technologieën en duurzame landbouwpraktijken worden gebruikt om efficiënter en milieuvriendelijker te produceren. Bovendien werken veel boeren en telers in Nederland samen in coöperaties en andere vormen van samenwerking om de positie op de markt te versterken en om innovatie te stimuleren (C. Lamprinopoulou; et al, 2014).

De Nederlandse maatschappij is een complex en divers geheel dat op verschillende manieren en aspecten kan worden benaderd. Het is een multiculturele samenleving die voortdurend in verandering is en invloed heeft op de verwachtingen en de eisen die aan de agrarische sector gesteld worden. In dit onderzoek wordt de agrarische sector apart genomen uit de maatschappij. De relatie tussen de maatschappij en de agrarische sector is dubbel. Aan de ene kant wordt er toenemende kritiek uitgesproken over de sector, maar aan de andere kant waardeert de maatschappij bepaalde aspecten, zoals voedselveiligheid (Boogaard & et al, 2011). Nederland heeft drie kernwaarden die belangrijk zijn voor de maatschappij en in de grondwet zijn opgenomen, dit zijn vrijheid, gelijkwaardigheid en solidariteit. Personen in de Nederlandse maatschappij dienen zich aan deze kernwaarden te houden en dit vormt de basis voor de algehele Nederlandse cultuur (Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2022).

De media maakt deel uit van de samenleving en het contact tussen overheid en burgers vindt voornamelijk plaats via de media. Media fungeert dus niet alleen bij het overdragen van gebeurtenissen en informatie van burger naar burger, maar ook van overheid naar burger. Het speelt een belangrijke rol bij informatieoverdracht en communicatie en is van belang voor een goed functionerende democratie (Teunissen, 2021). Verder heeft de media invloed op de manier waarop mensen informatie ontvangen, interpreteren en overdragen. Dit heeft ook invloed op het vormen van opinies en attitudes. Daarnaast kan de media gebruik maken van framing. Framing houdt in dat bepaalde aspecten van een onderwerp worden benadrukt of naar de achtergrond worden gebracht. Dit zorgt ervoor dat een artikel of bericht op een bepaalde manier wordt begrepen door publiek. Het beïnvloedt hoe mensen denken en heeft dus veel invloed op het vormen van een beeld of perceptie (Ninan & et al, 2022). De frames zijn niet neutraal, maar spelen in op bepaalde normen en waarden die in de maatschappij leven. Framing houdt ook in selectieve berichtgeving. Zo kunnen bepaalde aspecten van bijvoorbeeld een probleem van de agrarische sector prominenter en vaker in de media belicht worden dan andere aspecten, zoals die over de economische sector (Van der Maten & et al, 2022). Door het gebruik van sociale media wordt het toepassen van framing en selectieve berichtgeving vergemakkelijkt. Bovendien kan de gebruiker zelf ook content plaatsen en zijn of haar boodschap delen met de buitenwereld.

1.3 VERSCHILLEN TUSSEN AGRARISCHE SECTOR EN MAATSCHAPPIJ

De mogelijke (gevoelsmatige) polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij kan worden onderverdeeld in verschillende aspecten. Het eerste aspect waarnaar gekeken kan worden is het sociologisch aspect. Volgens onderzoek van de heer De la Court ervaart ruim 85% van de boeren een afstand tussen de stad en het platteland. De burgers ervaren dit anders, hierbij is dit percentage lager, namelijk 60% (De la Court, 2023). Deze afstand is zowel letterlijk, als figuurlijk op het niveau van kennis en cultuur. 'Bewoners van de stad en van het platteland zijn elkaar minder gaan begrijpen en de bewoners van het platteland vinden dat zij de problemen die in de stad door de burgers ervaren

worden moeten oplossen', aldus de heer Remkes (Deijkers, 2011). Hierbij is de vraag hoe kan het dat de boer afstand ervaart tot de burger, maar dat dit gevoel niet wederzijds ervaren wordt? Het gaat over de normen en waarden van de agrarische sector en de maatschappij. Uit onderzoek over de morele waarden en houdingen ten opzichte van de Nederlandse zeugenhouderij is gebleken dat de normen, waarden en opvattingen tussen deze twee partijen in de praktijk anders worden gewogen (Bergstra & et al, 2015). De algemene normen en waarden komen in de basis overeen, bijvoorbeeld welzijn, rechtvaardigheid en autonomie, maar wegen beide partijen deze anders in de praktijk. Dit komt omdat de context, dus de omstandigheden, kennis en mogelijkheden de weging beslist, aldus mevrouw M. van Asselt (Persoonlijke communicatie, 15 maart 2023). In de praktijk komt dat tot uiting doordat de veehouder voor bijvoorbeeld het dierenwelzijn van de dieren op het bedrijf ook zaken als mogelijkheden op het bedrijf en kosten meewegen. Een burger kijkt principieel naar het welzijn (Boogaard & et al, 2020). De zaken worden anders beoordeeld en hierbij spelen meerdere factoren een rol, aldus mevrouw M. van Asselt.

Dit zijn voorbeelden van de algemene waarden en normen van de maatschappij, echter bestaat de maatschappij uit verschillende culturen. Het begrip cultuur omvat de normen en waarden waaraan individuen binnen een gemeenschap zich dienen te houden. Er zijn verschillende culturen in Nederland, bijvoorbeeld religieuze culturen of regionale culturen. Er is overlap tussen deze verschillende culturen, maar ze kunnen andere waarden en normen hebben. Verschillen tussen culturele waarden en normen kunnen, net als de weging van waarden en normen, botsingen en spanning opleveren (F.A.M Kortmann, 2023).

Het tweede aspect is het sociaal-demografisch aspect. Het sociaal-demografisch aspect omvat alle factoren waarmee een individu of een groep mensen omschreven kan worden. Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de invloed van de sociaal-demografische factoren op de waardering van het platteland. Zo ook door de heer Vlasman, onderzoeker en docent aan de Rijks Universiteit Groningen. Vlasman deed onderzoek naar het verschil in waardering van het platteland, tussen stedelijke en niet-stedelijk inwoners. Uit dit onderzoek is gebleken dat de niet-stedelingen over het algemeen positiever zijn dan de stedelingen. Daarin werd ook onderscheid gemaakt in leeftijd. De jongeren zijn negatiever dan de ouderen. Echter, bleek uit het onderzoek dat er meer jongeren in de stad wonen. Dit kan invloed hebben gehad op de waardering van de stedelingen (Vlasman, 2018). Een andere onderzoeker en docent van de Universiteit van Amsterdam, namelijk de heer T. Huijsmans, heeft een onderzoek gedaan of verschillen in opleidingsniveau tussen stedelingen, maar ook of het woongebied, dus stad of dorp, invloed kon hebben op de waardering van het platteland. Uit dit onderzoek bleek dat de verschillen in waardering van het platteland tussen hoogopgeleide groter waren tussen stedelingen en inwoners van buitenwijken dan de verschillen tussen inwoners van de buitenwijken en de landelijke gebieden (Huijsmans, 2020).

Een ander aspect wat te maken zou kunnen hebben met de mogelijke polarisatie is het economische aspect. De Nederlandse landbouw, bosbouw en visserij bedroeg in 2020 ongeveer 1,5% van het bruto binnenlands product in Nederland. Daarnaast is de agrarische sector een belangrijke sector voor de export. De exportwaarde van de Nederlandse agrarische sector bedroeg 18% van de totale Nederlandse exportwaarde (Van Der Wal, 2020). Naast de directe economische waarde, draagt de agrarische sector ook bij aan de indirecte economische waarde. Zo is er in de sector werkgelegenheid voor mensen in de gehele keten, van producent en voedselverwerkende industrie naar transport en verkoopsector. De Nederlandse agrarische sector heeft dus een belangrijke economische waarde (Verhoog, 2022). Echter, heeft de agrarische sector ook te kampen met financiële onzekerheden. Wisselende marktprijzen en een maatschappij die vraagt om duurzaamheid en biologisch, maar wil hier niet de prijs voor betalen (Donkers & Van Vijfeijken, 2020).

Uit verschillende onderzoeken bleek dat 97% van de boeren vindt dat de politiek beter moet luisteren naar de zorgen op het platteland, 81% van de burger is het eens met deze mening (De la Court, 2023). In het onderzoek van de heer De la Court, was de definitie van boer en burger vergelijkbaar met dit onderzoek. De politiek blijkt dus ook een rol te spelen en bepaalt onder andere de wetgeving en het beleid met betrekking tot de agrarische sector, maar ook voor de maatschappij. De politiek staat dus tussen beide partijen in en heeft dus invloed op de gehele maatschappij.

1.4 GEVOELSMATIGE POLARISATIE

Polarisatie verwijst naar een scheiding tussen twee of meerdere groepen, met een verschil in overtuigingen, waarden of attitudes. Dit is ook terug te zien in 'de kloof' tussen de agrarische sector en de maatschappij. Er is sprake van polarisatie, omdat er een gevoel van afstand of afwijzing is ontstaan tussen boeren en burgers, maar ook tussen de gehele maatschappij en de politiek, als gevolg van onbegrip. Een afstand tot elkaar kan resulteren in een gevoel van wantrouwen en een gebrek aan steun voor de agrarische sector en de maatschappij (De la Court, 2023).

Er kan gesteld worden dat er sprake is van gevoelsmatige polarisatie, echter kan dit niet concreet gesteld worden. Maar toch wordt er gesproken over een gevoelsmatige polarisatie. Diverse academici en deskundigen hebben onderzoeken gedaan naar de gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij, maar ook naar de verschillen tussen dorp en stad. Zo blijkt uit het onderzoek van de onderzoekers Jennings en Stoker dat er sprake is van toenemende polarisatie tussen stedelijke, landelijke gebieden en de politiek en tussen stedelingen en niet-stedelingen (Jennings & Stoker, 2021; Rodden, 2019). Daarentegen beweert onderzoeker Maxwell dat de polarisatie twijfelachtig is. Het is een complex onderwerp om hier één onderzoek aan te wenden en een conclusie te trekken (Maxwell, 2019). Uit een ander onderzoek van het Sociaal en Cultureel planbureau dat van oudsher al verschillen zijn tussen stad en platteland. Echter, de verschillen in de leefsituatie van de bewoners van stad en platteland zijn vaak minder groot dan gedacht. Er bestaan contrasten tussen het leven in de dorpen bij de stad en de afgelegen dorpen, maar er is geconstateerd dat de bekende contrasten in de recente jaren zijn blijven staan en niet systematisch groter of kleiner zijn geworden (SCP, 2017). Dus er zijn verschillende onderzoeken gedaan en uit de bovenstaande onderzoeken blijkt dat er wel een toenemende polarisatie is of dat deze twijfelachtig is. Andere onderzoekers geven aan dat er helemaal geen polarisatie is. Dit blijkt uit de onderzoeken van de heren Stoppelenburg en Saleming (Saleminck, 2023). Stoppelenburg geeft aan dat de Nederlandse maatschappij te divers is om deze in beroepsgroepen of inwoners in te delen, er is veel diversiteit en over heel veel zaken is er overeenstemming. In de conclusie schreef hij: "Een grote kloof bestaat niet. We hechten te veel waarde aan belang van minderheid". Voornamelijk sociale media is een beperkende factor en bemoeilijkt de persoonlijke contacten. Anoniem praten is gemakkelijk en iedereen kan de meningen en ervaringen uiten. Op deze manier wordt er geroepen dat er een kloof is, maar deze bestaat niet tussen stad en platteland, aldus Stoppelenburg. (Stoppelenburg, 2023).

Echter, werd de polarisatie ontkracht, door de uitslagen van de provinciale verkiezingen in 2023, 20% van de bevolking, wie niet werken in de agrarische sector, stemde op de BoerBurgerBeweging. Dit houdt in dat deze partij niet alleen door de boeren wordt gesteund. Uit onderzoek is gebleken dat 64% van de respondenten aangaven te hebben gestemd als protest tegen de gevestigde politieke orde (Cornelisse, 2023). Naar aanleiding van problematiek over de 'kloof' in Nederland deed De la Court onderzoek naar de 'kloof' tussen boer, burger en politiek. Uit dit onderzoek bleek dat 60% van de burgers in Nederland een kloof tussen stad en platteland ervaarden. Een hoger percentage van de boeren ervaart die afstand tot de burger, namelijk 85%. Burgers voelen de 'kloof' op het gebied van

immigratie en oplopende energieprijzen, terwijl de boer voornamelijk de afstand ervaart op het gebied van klimaatverandering, stikstof, de wolf en de media. Opvallend was dat uit het onderzoek bleek dat de boeren en burgers samen een enorme afstand ervaren tot de politiek. Daarbij werd genoemd dat dit ook gezien wordt als een factor die de afstand vergroot tussen burgers en boeren. Sociale media worden ook als beperkende factor gezien, hierbij vinden de boeren dat burgers minder moeten klagen over de negatieve invloed van boeren op natuur en klimaat, opvallend was dat meer dan de helft van de burgers het hier mee eens was (De la Court, 2023).

Ondanks de verschillende onderzoeken en betogen kan er op dit moment geen wetenschappelijke conclusie worden getrokken over de mate van de (gevoelsmatige) polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij.

1.5 INZET VAN LTO NOORD

LTO Noord is een vereniging en is de belangenbehartiger van de boeren en tuinders in de negen noordelijke provincies van Nederland. LTO Noord is samen de verenigingen ZLTO (inzet voor de provincies Brabant en Zeeland) en LLTB (inzet voor de provincie Limburg) onderdeel van LTO Nederland. Door in gesprek te gaan op zowel lokaal, regionaal als nationaal niveau worden de belangen behartigd van 35.000 leden.

LTO Noord voert programma's uit, zodat de krachten en activiteiten van de vereniging voor de belangenbehartiging van boeren en tuinders gebundeld kunnen worden. Er zijn vijf programma's, waaronder het programma interactie met de samenleving. Zoals LTO Noord zelf schrijft: 'Het gebrek aan een breed referentiekader is een eenvoudige voedingsbodem voor critici en actiegroepen'. Het doel van het programma interactie met de samenleving is door gebruik te maken van proactieve communicatie, interactie tussen de agrarische sector en de samenleving te weeg te brengen. De combinatie van deze twee zorgt dat

Figuur 1 Regio's LTO Noord

er perspectieven worden uitgewisseld en dat depolariseren en effectief belangen behartigen gestart kan worden. De activiteiten die worden uitgevoerd behorend bij het programma zijn onder andere persberichten versturen gericht aan de samenleving over actuele thema's, verhalenplatform boeren-buren op sociale media en boeren en tuinders ondersteunen bij het voeren van de dialoog (LTO Noord, 2001).

1.6 PROBLEEMSTELLING

Op dit moment heerst er onrust in de Nederlandse maatschappij. Er heerst emotie rondom het onderwerp polarisatie en er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij. Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de gevoelsmatige polarisatie. In het ene onderzoek werd er geconcludeerd dat er sprake was van polarisatie, uit een ander onderzoek werd dit in twijfel getrokken en weer andere zoeken concludeerde dat er geen sprake is van polarisatie. De onderzoeken zijn algemeen en het blijkt dat meerdere factoren een rol zouden kunnen spelen.

Wel kan er gesproken worden van een gevoelsmatige polarisatie in de agrarische sector tussen het stedelijk en landelijk gebied. En dat deze afstand duidelijk meer door boeren gevoeld wordt dan door burgers. Het is dus gebleken dat er wel een gevoelsmatige polarisatie heerst. Echter, blijft dit een vraag, omdat het niet wetenschappelijk onderbouwd is. Het is dus belangrijk dat de gevoelsmatige polarisatie onderzocht gaat worden, zodat het beperkt kan worden en de rust in de Nederlandse maatschappij wederkeert.

1.7 HOOFDVRAAG EN DEELVRAGEN

Er is een hoofdvraag opgesteld, zodat er gericht onderzoek gedaan kan worden naar de gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij. De hoofdvraag is als volgt:

‘In hoeverre is er sprake van gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij en is deze te beperken volgens de boeren en de burgers?’

Om de hoofdvraag juist te kunnen beantwoorden is deze opgesplitst in vier deelvragen, deze zijn:

1. In hoeverre is er volgens de maatschappij sprake van polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij?
2. In hoeverre is er vanuit het perspectief van de maatschappij een oplossing voor het beperken van de gevoelsmatige polarisatie?
3. In hoeverre is er volgens de agrarische sector sprake van polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij?
4. In hoeverre is er vanuit het perspectief van de agrariërs een oplossing voor het beperken van de gevoelsmatige polarisatie?

De problematiek van de (gevoelsmatige) polarisatie heeft niet alleen invloed op de agrarische sector, maar ook op de voedselvoorzieningen en op de maatschappij als geheel. Aan de hand van de resultaten op de hoofdvraag en de deelvragen, zal een aanbeveling geschreven worden. Dit zal verwerkt worden in een onderzoeksrapport, geschreven voor het stagebedrijf LTO Noord. Het doel is dat LTO Noord inzicht krijgt in de gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij en in hoeverre deze beperkt kan worden. Daarbij kan er LTO Noord een adviesrapport schrijven of vervolgonderzoek doen naar welke methodes LTO in kan zetten om de gevoelsmatige polarisatie te beperken.

2 AANPAK

In dit hoofdstuk is de aanpak van het onderzoek beschreven. Hierin worden de methoden beschreven die zijn gebruikt om de informatie te verkrijgen. Daarnaast wordt er per deelvraag beschreven hoe de informatie verkregen en verwerkt is om de deelvraag te kunnen beantwoorden.

2.1 METHODE

Het onderzoek dat uitgevoerd was, werd gedaan door middel van fieldresearch en is een kwalitatief onderzoek. Hiervoor werden drie verschillende methoden van dataverzameling toegepast. De methoden die bij dit onderzoek toegepast waren interview, focusgroepen en enquête. Er is gekozen om deze drie methoden toe te passen, zodat er meningen en ideeën verkregen werden van zowel de agrarische sector als de maatschappij. De onderzoekseenheden die bij dit onderzoek van toepassing zijn de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij.

De eerste methode die toegepast was, was interviewmethode. Er werd een semigestructureerde interviewmethode aangehouden. Vooraf zijn er vragen opgesteld in vaste volgorde, maar er was ruimte voor doorvragen naar verduidelijking. Er zijn twee verschillende steden uitgekozen, namelijk Arnhem en Enschede. In deze steden waren een aantal mensen op straat aangesproken werden om enkele vragen te stellen over de gevoelsmatige polarisatie. Daarnaast zou bij het evenement de Lambertusmarkt te Oldemarkt, enkele bezoekers dezelfde vragen gesteld worden. Uit de sector werd een kleine groep geselecteerd, waarbij ook de loonwerkers en mechanisatiebedrijven werden meegenomen. In week 20 (2023) zijn in Arnhem en in Oldemarkt de interviews op straat afgenomen. In week 21 (2023) zijn in Enschede de straatinterviews afgenomen. Ten behoeve van de betrouwbaarheid werden er mensen geïnterviewd uit verschillende leeftijdscategorieën en herkomst, zodat er een representatieve steekproef geselecteerd werd.

Afhankelijk van de tijd en de medewerking van de geïnterviewde persoon, zouden een aantal vragen gesteld worden. Het was van belang dat de context van de persoon bekend was, dus werd het interview gestart met vragen naar de leeftijd, woonplaats/gebied en werk(sector)/opleiding. Vervolgens werden enkele vragen gesteld over de (gevoelsmatige) polarisatie. Elke persoon kreeg dezelfde drie vragen, zodat de betrouwbaarheid gewaarborgd kon worden. De vragen welke gesteld werden in het interview waren gebaseerd op de wetenschappelijke artikelen, zoals genoemd in hoofdstuk 1. De vragen die gesteld werden zijn:

1. In hoeverre ervaart u een polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij?
2. Welke factoren spelen hierbij een rol?
3. Wat zijn volgens u de oplossingen voor het verminderen van de (gevoelsmatige) polarisatie?

De onderzoekspopulatie bestond uit een heterogene groep mensen. Ten behoeve van de betrouwbaarheid werden er minimaal acht en maximaal twintig respondenten per stad geïnterviewd totdat theoretische saturatie optreedt, dit houdt in dat er geen nieuwe informatie meer verkregen wordt. Wanneer saturatie is opgetreden kan gesteld worden dat er op valide en betrouwbare wijze onderzoek is gedaan (Schoonenboon, 2014).

De resultaten van de interviews werden direct genoteerd. Wanneer de antwoorden bekend waren, werden de antwoorden geselecteerd. De antwoorden die niet relevant waren werden weggelaten. De antwoorden welke direct antwoord gaven op de vragen en de antwoorden die niet direct antwoord gaven, maar wel interessant waren voor het onderzoek werden gebundeld. Vervolgens werden de

interviews gecodeerd en verwerkt in een Excel bestand. Aan de hand van de resultaten zijn er drie stellingen opgesteld.

De tweede methode welke toegepast zou gaan worden is een focusgroep. Er werden twee focusgroepen samengesteld welke een discussie gingen voeren over het onderwerp de gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij. Focusgroep 1 was een heterogene groep, samengesteld met tien bedrijfskunde studenten ieder was werkzaam/studeert in de agrarische sector/richting of woont op een agrarisch bedrijf. De leeftijdscategorie was tussen 18 en de 20 jaar oud en de studenten wonen in het noorden van Nederland. Het is een selecte groep uit de maatschappij, deze was gekozen omdat uit onderzoek van de heer Vlasman bleek dat leeftijd een negatieve invloed kan hebben op de waardering van het platteland. Omwille van de tijd is dus de keuze gemaakt studenten te ondervragen en niet de gehele maatschappij. Er wordt dus enkel inzicht verkregen in de houding van de jonge mensen uit de maatschappij.

Focusgroep 2 is een homogene groep en bestond uit acht studenten van het Ethiek Instituut Utrecht. Er is bewust gekozen voor een homogene groep, zodat de respondenten ideeën durven te uiten en de onderlinge communicatie prettig is. Deze groep was geselecteerd op basis van diversiteit in leeftijd en geslacht, maar wel met dezelfde studierichting. Vanuit de ethische kant kan er geen ja of nee bestaan op een vraag, dus zou dit een discussie worden vanuit verschillende invalshoeken.

Beide focusgroepen vonden plaats in week 20 en zullen in een rustige en comfortabele ruimte in de school plaats vinden. Ten behoeve van de betrouwbaarheid had de leider een transparante houding aangenomen en begeleidde de focusgroep objectief. De focusgroep duurde tussen de 30 en 45 minuten en na afloop zijn de studenten en docenten bedankt voor de medewerking. Er werd gestart met een introductie van het onderwerp, vervolgens werden er stellingen genoemd om de deelnemers te stimuleren de meningen te delen. Om de betrouwbaarheid en de validiteit te waarborgen werden met toestemming van de kandidaten de gesprekken gefilmd, dit maakt duidelijk wie wat zei en met welke emotie het gezegd werd. De focusgroep is opgenomen door middel van een laptop en een telefoon, zodat zowel beeld als geluid opgenomen waren. De opnames zijn getranscribeerd met behulp van amberscript.nl. Vervolgens werden de interviews gecodeerd, beginnend met axiaal coderen. De belangrijke punten werden geselecteerd, door middel van selectief coderen. De codes worden in Excel verwerkt. Op deze manier werd een duidelijk overzicht gecreëerd en konden aan de hand van deze codes de resultaten vergeleken worden en conclusies worden getrokken.

In de focusgroepen werden stellingen genoemd om de discussie op gang te laten komen, zoals eerder genoemd werden deze stellingen aan de hand van de resultaten van de interviews opgesteld. De stellingen zijn:

- “Er heerst een gevoel van polarisatie in de Nederlandse samenleving”
- “De media spelen een belangrijke rol bij de gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij”
- “Educatie en bewustwording zijn essentieel om de gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij te beperken”

De derde onderzoeksmethode is een enquête. De enquête is uitgezet in de periode van 17 mei tot aan 31 mei 2023. Onderzoeker de heer Kong deed onderzoek naar of een herinnering verzenden bevorderlijk is voor het responspercentage. Hieruit bleek dat een herinnering verzenden het effectiefste is in de periode tussen 48 uur en binnen één week nadat de enquête voor de eerste keer

is uitgezet is (Zong, z.d.). Om deze reden werd er op 22 mei een herinnering verstuurd. De enquête werd via sociale media gedeeld. Het platform dat hierbij gebruikt was gebruikt is Whatsapp. Ten behoeve van de betrouwbaarheid is de gewenste steekproef grootte berekend. Wanneer er een foutenmarge van 5% wordt toegepast met een betrouwbaarheidspercentage van 95%, geldt dat er minimaal 385 respondenten nodig zijn voor een onderzoekspopulatie van 17.837.133 personen.

De enquête werd gestart met vragen naar enkele socio-demografische gegevens, dit is gedaan zodat de spreiding van de respondenten geanalyseerd kan worden. Daarnaast kan er onderscheid gemaakt worden tussen verschillende subgroepen, zoals leeftijd, opleidingsniveau of woongebied. Vervolgens worden er dezelfde drie vragen als in de interviews gesteld, dit zijn:

1. In hoeverre ervaart u een polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij?
2. Welke factoren spelen hierbij een rol?
3. Wat zijn denkt u de oplossingen voor het verminderen van de (gevoelsmatige) polarisatie?

De enquête is uitgezet door middel van het programma google Formulieren. De resultaten zijn vervolgens verwerkt in Excel. In de kolommen werden de vragen genoteerd en in de rijen de antwoorden. 'Filters' werd toegepast, waardoor er draaitabellen gemaakt konden worden. Allereerst werd het filter van de kolom werk/opleiding toegepast, zodat de agrariërs eruit gefilterd konden worden. Vervolgens zijn er draaitabellen gemaakt van gevoel van polarisatie algemeen, gevoel van polarisatie en woongebied, gevoel van polarisatie en leeftijd, factoren en de oplossingen. Dit is zowel gedaan voor de agrarische sector en de maatschappij. Om de oplossingen en factoren duidelijke te kunnen analyseren werden de antwoorden gecodeerd en gecategoriseerd. De codes en categorieën werden na de gegevensverzameling opgesteld, dit was afhankelijk van de gegeven antwoorden.

Er is bewust gekozen om eerst de interviews in de steden af te nemen gevolgd door de focusgroepen en in tussentijd de enquête. De straatinterviews werden als eerste afgenomen, zodat er meningen verkregen worden van de maatschappij. Aan de hand van die meningen zijn er stellingen opgesteld en voor gelegd aan een groep studenten die affectie hebben met de agrarische sector. Hieruit kon gekeken worden hoe de groep op de stellingen reageerde, of de meningen overeen kwamen of tegengesteld zijn. Tussentijds was er een enquête uitgezet in een gemengde groep met zowel mensen uit de agrarische sector als de maatschappij. Dit is gedaan ter verdieping en ter betrouwbaarheid dat beide groepen dezelfde vragen konden beantwoorden.

2.2 OPZET PER DEELVRAAG

Per deelvraag is beschreven hoe de informatie verkregen is en hoe de resultaten verwerkt zijn.

Deelvraag 1 In hoeverre is er volgens de maatschappij sprake van polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij?

Deze deelvraag gaat over wat de maatschappij denkt en hoe deze het onderwerp ervaart. Bij deze deelvraag werden dan ook de resultaten van focusgroep 2 in combinatie met vraag 1 en 2 uit de interviews en de enquête van de drie steden verwerkt. Wanneer de resultaten van de interviews en de focusgroep bekend waren werden deze verwerkt in een Excel bestand. De bestanden werden verwerkt tot grafieken en tabellen en vervolgens is het geanalyseerd.

Deelvraag 2 In hoeverre is er vanuit het perspectief van de maatschappij een oplossing voor het beperken van de gevoelsmatige polarisatie?

Deze deelvraag gaat wederom over de maatschappij, maar in het vooruit denken en oplossingsgericht kijken naar de polarisatie. Hierbij werden de resultaten van de focusgroep 2 verwerkt in combinatie

met vraag 3 uit de interviews welke afgenomen werden in de drie steden en de enquête. Wanneer de resultaten van het interviews en de focusgroep bekend waren werden deze getranscribeerd en gecodeerd en geanalyseerd en kon er antwoord gegeven worden op de bovenstaande deelvraag.

Deelvraag 3 In hoeverre is er volgens de agrarische sector sprake van polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij?

Deze deelvraag gaat over de agrarische sector en het antwoord van deze deelvraag werd verkregen door de interviews in Oldemarkt in combinatie met focusgroep 1. Wederom werden de verkregen resultaten van de vragen 1 en 2 uit de interviews, enquête en de focusgroep verwerkt in Excel. De resultaten zijn verwerkt tot grafieken en tabellen en deze werden geanalyseerd, waarnaar er antwoord gegeven kon worden op de bovenstaande deelvraag.

Deelvraag 4 In hoeverre is er vanuit het perspectief van de agrariërs een oplossing voor het beperken van de gevoelsmatige polarisatie?

Wederom gaat deze vraag over de agrarische sector en werd het antwoord op deze deelvraag verkregen door middel van de interviews in Oldemarkt in combinatie met focusgroep 1. Ook voor deze deelvraag werden de verkregen resultaten van vraag 3 uit de interviews, enquête en de focusgroep in Excel gezet. De resultaten werden verwerkt tot grafieken en tabellen, waarnaar deze geanalyseerd konden worden en er antwoord gegeven kon worden op de bovenstaande deelvraag.

3 RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten beschreven welke verkregen zijn tijdens het onderzoek. Als eerste wordt er een overzicht weergegeven van de gegevensverzameling en enkele bijzonderheden hierbij. Vervolgens wordt er per deelvraag de uitwerking van de resultaten beschreven.

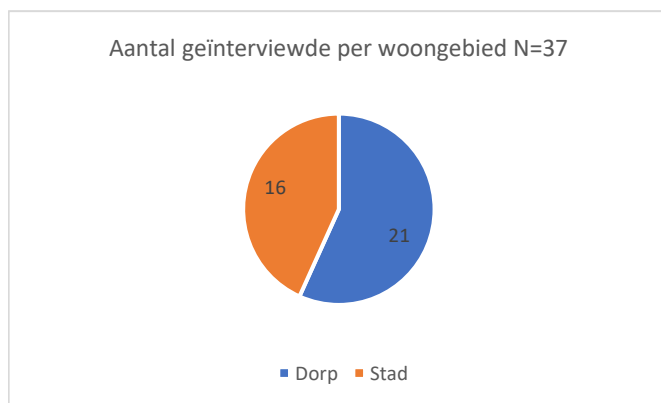
3.1 OVERZICHT GEGEVENSVERZAMELING

Straatinterviews in de steden

Er zijn 37 mensen geïnterviewd in verschillende steden, binnen een leeftijdscategorie van 16 tot 75 jaar. De geïnterviewde personen zijn afkomstig uit 8 provincies uit Nederland. De meerderheid van de respondenten komt uit de provincie Overijssel. Van de 37 respondenten hebben twee personen ervoor gekozen om hun woonplaats niet bekend te maken, waardoor de provincie van deze respondenten niet kon worden vastgesteld.

Aan de hand van de resultaten op de vraag in welk woongebied de respondenten wonen, is Figuur 1 samengesteld. Van de 37 respondenten wonen er 21 mensen in het dorp en wonen er 16 mensen in de stad.

Figuur 1 Aantal geïnterviewde personen per woongebied

In Tabel 1 zijn de resultaten weergegeven op de vraag wat voor werk(sector) of opleiding de geïnterviewde personen doen. Zes personen zijn met pensioen, vijf werken in de zorg en er zijn zes winkelmedewerkers/cassières. Van de respondenten was niemand werkzaam in de agrarische sector en dus zullen de steden voor de rest van het onderzoeksrapport onder de maatschappij vallen.

Tabel 1 Aantal geïnterviewde personen per werk(sector)/opleiding.

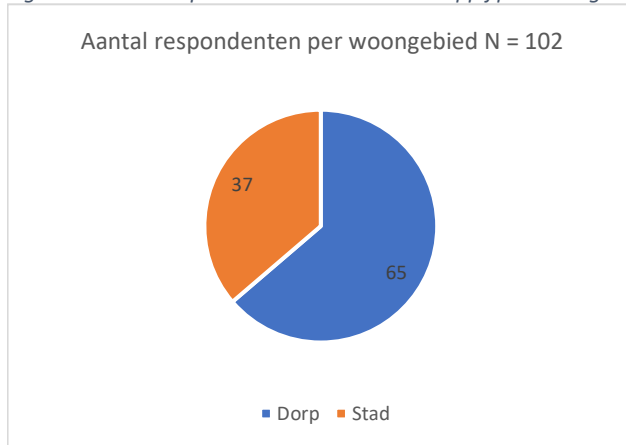
Werk(sector)/opleiding	Aantal
Pensioen	6
Zorg	5
Winkelmedewerker	3
Kassière	3
Gezondheidssector	2
Marktkraam	2
Huisarts	1
Overige	15
Eindtotaal	37

Enquête

Er zijn 102 respondenten verkregen op de enquête, woonachtig door geheel Nederland. De respondenten waren tussen de 18 en 87 jaar. De meeste respondenten zijn afkomstig uit de provincie Friesland, namelijk 41. De respondenten komen uit 9 verschillende provincies van Nederland.

In Figuur 2 zijn de respondenten per woongebied aangegeven. Er wonen 37 respondenten in de stad en 65 respondenten zijn woonachtig in het dorp.

Figuur 2 Aantal respondenten uit de maatschappij per woongebied

In de enquête werd ook gevraagd of de respondent werkzaam is in de agrarische sector of niet. Van de 102 respondenten zijn er 32 werkzaam in een agrarisch gerelateerd bedrijf, deze respondenten zullen dan ook onder de agrarische sector vallen. De 70 respondenten die niet werkzaam zijn in de agrarische sector vallen in dit onderzoek onder de maatschappij. In Tabel 2 zijn gegevens weergegeven.

Tabel 2 Aantal respondenten uit de enquête per werk(sector)/opleiding

Werk(secto)r/opleiding	Aantal
Agrarische gerelateerd	32
Gezelschapsdierensector	8
Gezondheidssector	5
Onderwijs	4
Pensioen	4
Zorg	4
Finance & Control	2
Overige	43
Eindtotaal	102

3.2 IN HOEVERRE WORDT EEN GEVOEL VAN POLARISATIE ERVAREN DOOR DE MAATSCHAPPIJ

Ter verduidelijking wordt eerst de definitie van de maatschappij herhaald. De definitie luidt als volgt: 'De maatschappij omvat het publiek, iedereen die deel uit maakt van de Nederlandse samenleving, exclusief de agrarische sector.'

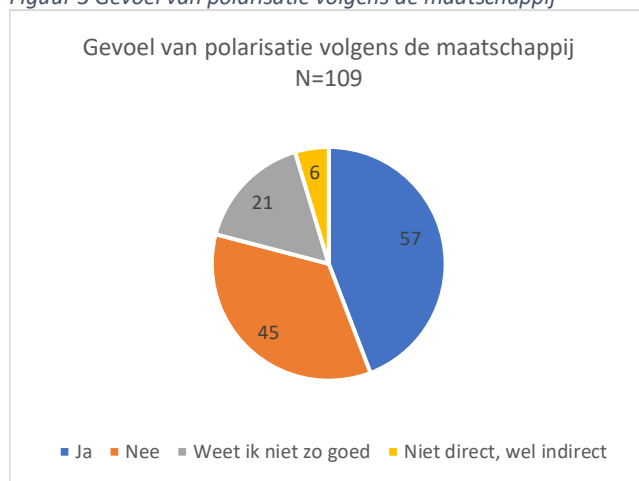
De eerste deelvraag kan beantwoord worden aan de hand van de resultaten van de eerste vraag van de afgenomen straatinterviews en de eerste vraag van de enquête. De eerste vraag van het interview luidde als volgt: 'In hoeverre ervaart u een gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en

de Nederlandse maatschappij? Van de 37 geïnterviewde personen op straatervaarden 16 personen een gevoel van polarisatie, hierbij werd een aantal keren genoemd dat “De binding mist” en “samenhorigheid mist”, zoals te zien is in Bijlage 4. 15 personen ervaarden geen polarisatie, van deze 15 personen gaven zes personen aan dat ze geen gevoel van polarisatie ervaren met als reden: “Sta dicht bij de boeren”. Tot slot ervaarden 6 personen geen direct gevoel van polarisatie, maar indirect wel. De reden die hierbij genoemd was, was de politiek. Drie personen gaven aan dat ze het zich kunnen voorstellen dat een gevoel van polarisatie ervaren wordt in de steden van Nederland.

Uit de enquête is gebleken dat 72 van de 102 respondenten niet in de agrarische sector werkzaam zijn. Deze respondenten behoren in dit onderzoek tot de maatschappij. Van deze 72 respondenten ervaren 41 respondenten wel een gevoel van polarisatie, 19 respondenten weten het niet en 22 ervaren geen gevoel van polarisatie.

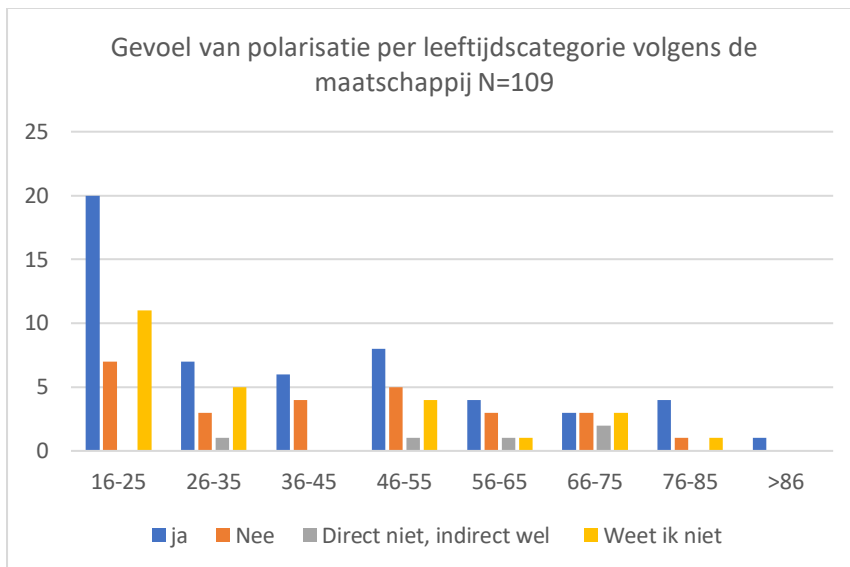
In totaal zijn er 109 respondenten uit de maatschappij, dit aantal bestaat uit de bovenstaande 72 respondenten en de 37 respondenten van de straatinterviews. Van de 109 respondenten die afkomstig zijn uit de maatschappij blijkt dat 57 mensen een gevoel van polarisatie ervaren, dit is 52,3% van het totaal aantal respondenten. 45 personen ervaren geen gevoel van polarisatie, ofwel 41,3%. Van de 109 respondenten weet 19,3% niet of ze een gevoel van polarisatie ervaren, dit zijn 21 personen. 6 personen ervaren niet direct, maar wel indirect, een gevoel van polarisatie, dit is 5,5% van het totaal. Deze genoemde verdeling wordt ook weergegeven in Figuur 3.

Figuur 3 Gevoel van polarisatie volgens de maatschappij

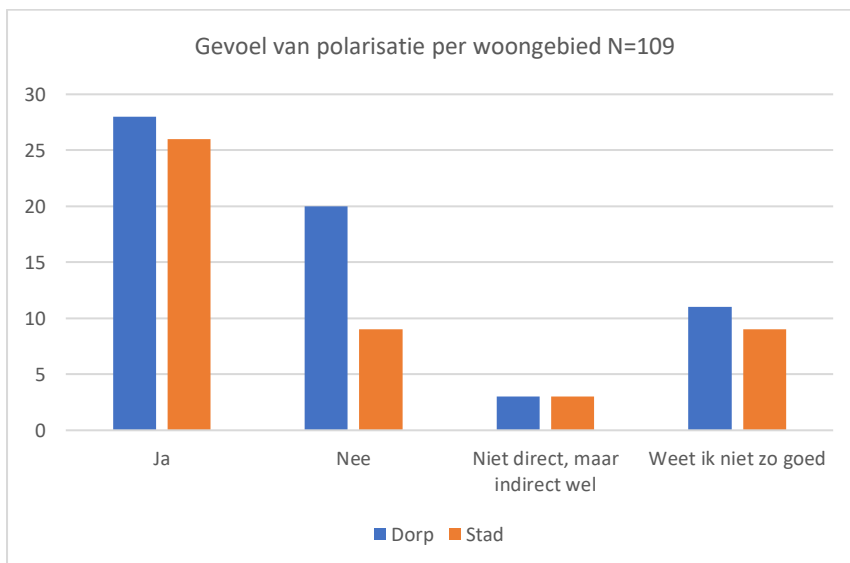
De respondenten van zowel de straatinterviews als de enquête zijn gecategoriseerd per leeftijd. In Figuur 4 is te zien dat in de leeftijdscategorie 16-25 jaar de meeste respondenten een gevoel van polarisatie ervaren. Van de respondenten uit de leeftijdscategorieën 26-35 jaar is het om het even. Vanaf de leeftijdscategorie van 36-45 jaar tot aan 66-75 jaar ervaren de meeste respondenten een gevoel van polarisatie. De leeftijdscategorie 66-75 jaar ervaren evenveel respondenten geen of wel een gevoel van polarisatie als dat ze het niet weten.

Figuur 4 Gevoel van polarisatie volgens de maatschappij per leeftijdscategorie

Vervolgens zijn het totaal aantal respondenten aan de hand van de woonplaats ingedeeld op woongebied, wonend in de stad of in een dorp. Zoals in Figuur 5 te zien is, geven 27 van de 72 dorpelingen aan een gevoel van polarisatie te ervaren. Van de stedelingen zijn dit er 26 van de 37.

Figuur 5 Gevoel van polarisatie volgens de maatschappij per woongebied

Naast de vraag of de respondenten een gevoel van polarisatie ervaren, werd ook de vraag gesteld welke factoren daarbij voor hen een rol spelen. Van het totaal aantal antwoorden op de vraag welke factoren een bijdrage leveren aan het gevoel van polarisatie waren er 97 antwoorden waarbij het gevoel van polarisatie gerelateerd is aan de maatschappij. Hieronder is een toelichting beschreven met betrekking tot de overige factoren, zoals in Bijlage 4 is weergegeven.

De factoren die de respondenten noemden konden gecategoriseerd worden. De factoren konden gecategoriseerd worden in: Kennis, media, klimaat en overheid. De eerste factor is 'kennis', deze factor omvat alles wat te maken heeft met kennisoverdracht en/of educatie. Het richt zich op het belang van onderwijs in het algemeen. Er wordt gewezen op een gebrek aan kennis en inzicht, over het belang van landbouw en voedselproductie, dit is met name bij mensen uit de stad het geval

volgens de respondenten. Gebrek aan dialoog, niet luisteren naar elkaar en te weinig gesprekken die op school worden gevoerd over de agrarische sector worden genoemd als een bron van onvoldoende kennis. Er wordt gewezen op onbegrip. Er wordt veel geroepen, maar er is behoefte aan constructieve en betekenisvolle manier van communiceren tussen partijen in Nederland, aldus de respondenten. Daarbij werd er genoemd door de respondenten dat er behoefte is aan beter onderwijs om het begrip en de kennis over landbouw en voedselproductie te verbeteren.

Een factor die kan bijdragen bij het overbrengen van kennis is de media. De media werd vaak genoemd op de vraag welke factor bijdraagt aan de gevoelsmatige polarisatie. Alles speelt af in een tijdperk van snelle verspreiding van nieuws, zowel echt als nep, via sociale media. “Iedereen roept maar wat” en “Men wil amusement in plaats van informatieve gesprekken”, zijn antwoorden gegeven door de respondenten. De media wordt herhaaldelijk genoemd als een invloedrijke factor, zowel in de berichtgeving als in het creëren van een verkeerd beeld van de boeren. Er wordt ook gewezen door de respondenten op eenzijdige berichtgeving, op de invloed van sociale media en op het belang van bewustwording in de media. Ten slotte wordt de media in zijn algemeenheid genoemd als factor genoemd, waarbij de journalistiek wordt bekritiseerd vanwege een focus op amusement in plaats van constructieve gesprekken.

In de media worden verschillende onderwerpen gedeeld, waaronder het klimaat. Het klimaat zou kunnen dragen aan de gevoelsmatige polarisatie, zo wordt aangegeven door de respondenten. De factor ‘klimaat’ omvat alles rondom de stikstofproblematiek en de klimaatproblemen. Het stikstofbeleid en de klimaatdoelen worden genoemd als belangrijke aspecten benoemd als factor voor de gevoelsmatige polarisatie. Boerenprotesten en de stikstofcrisis worden als verbonden onderwerpen besproken, aldus de respondenten. “Er ontstaat boosheid en onbegrip aan beide kanten”. Er wordt opgemerkt dat er discussies zijn over hoe om te gaan met de agrarische sector in relatie tot stikstof. De boeren worden in sommige gevallen beschuldigd van het stikstofprobleem. Over het algemeen wordt de stikstofcrisis gezien als een belangrijk probleem waarbij de boeren vaak als schuldigen worden aangewezen.

De laatste factor die genoemd werd is, de overheid. Communicatie vanuit de politiek heeft vooral effect op het gevoel van polarisatie. Het nieuwe kabinet en politieke belangen worden ook vaak genoemd. Er wordt gewezen op een gebrek aan duidelijkheid over boerenbedrijven bij de rest van de maatschappij. De klimaatdoelen worden genoemd als oorzaak van inkrimping in de veeteeltsector, door een correspondent. Er wordt ook gewezen op afwachtende houding van regeringspartijen en de overheid in algemene zin wordt herhaaldelijk benadrukt. Er wordt gezegd dat boosheid en onbegrip aan beide kanten worden genoemd in relatie tot politiek. Het beleid speelt een rol en dit alles zou volgens de respondenten factoren met betrekking tot de overheid zijn welke bijdrage aan de gevoelsmatige polarisatie.

Tot slot zijn er een aantal citaten, genoemd door de respondenten, die belangrijk zijn voor het onderzoek. Er zijn verschillende factoren die bijdragen aan de gevoelsmatige polarisatie. Er wordt gezegd dat de media een belangrijke rol speelt in het delen van verschillende perspectieven, maar dit kan ook leiden tot tegenstellingen. Tegenstrijdige antwoorden werden ook gegeven. Zo gaf iemand het volgende aan “Boeren willen niet veranderen op financieel gebied”, maar ook “De maatschappij moet beseffen dat het niet gemakkelijk is voor boeren” werd genoemd. Daarnaast werd genoemd dat er sterke en soms agressieve lobby's van boerenorganisaties, waarbij klimaatontkenners provoceren en milieuactivisten zich als tegenstanders mengen, zorgen voor een gevoel van polarisatie. Een aspect dat ook als factor wordt genoemd is het gebrek aan begrip voor de agrarische sector, vooral bij mensen in stedelijke gebieden die mogelijk minder kennis hebben over de landbouw en voedselproductie. Er wordt gezegd dat verschillende prioriteiten en opleidingsniveaus leiden tot

onbegrip tussen boeren en burgers. Er wordt gesproken over dat verschillende belangen en fysieke afstand een rol spelen, waardoor er discussies ontstaan over de omgang met de agrarische sector. Daarbij wordt gezegd dat er onbegrip en verlies van realiteit heerst aan beide zijden, dus bij de maatschappij en de agrarische sector. Het overheidsbeleid wordt bekritiseerd “Het gebrek aan grenzen en het niet baseren van beleidsbeslissingen op wetenschappelijke feiten”. “Boeren het gevoel hebben dat ze financieel worden belemmerd” en dat “de afstand tussen boeren en de consument zowel letterlijk als figuurlijk groot is”. Daarnaast is er onder de maatschappij een gebrek aan dankbaarheid voor het werk en de inzet van de boeren. Ook is er onder deze populatie bezorgdheid over pesticiden en de impact op het milieu. “Het belangrijk dat er meer begrip voor elkaar is”. Anderen zeggen dat de prijzen van producten, afkomstig van de boerderij, vaak hoger zijn. Een gemeenschappelijke inspanning van de hele maatschappij is nodig om een evenwicht te vinden tussen de belangen van de boeren, het milieu en de consumenten.

3.3 OPLOSSING VANUIT PERSPECTIEF VAN DE MAATSCHAPPIJ

Vanuit de maatschappij werden verschillende oplossingen genoemd om de gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij tegen te gaan. Van de 37 antwoorden uit de straatinterviews waren er 30 antwoorden relevant voor de vraagstuk. Van de 72 antwoorden uit de enquête, zijn er 61 antwoorden relevant voor het onderzoek. De antwoorden van de straatinterviews en van de enquête zijn samengevoegd, gecodeerd, gegroepeerd en te zien in Bijlage 6.

Er zijn een aantal mogelijke oplossingen vaak genoemd voor het verminderen van de mogelijke gevoelsmatige polarisatie, zoals het gesprek aan gaan en kennisoverdracht door middel van educatie. Het belang van het aangaan van gesprekken komt sterk naar voren. Er wordt gezegd dat door naar elkaar te luisteren, gezamenlijk oplossingen te bedenken en dreigementen achterwege te laten, er constructieve dialogen gevoerd kunnen gaan worden. Een antwoord wat dit onderbouwt is: “Het is essentieel om in gesprek te blijven, de snelheid uit het bestaan te halen en elkaar weer echt te zien”. Hoewel het soms als vreemd wordt ervaren, is er een behoefte aan samenkomen en sociaal contact. Er wordt gezegd dat het overleg met boeren verbeterd kan worden en er moet beter worden gecommuniceerd tussen de agrarische sector, de politiek en de maatschappij. Tot slot wordt genoemd dat het aangaan van dialogen, het begrijpen van elkaars standpunten en het zoeken naar oplossingen die voor iedereen acceptabel zijn, kunnen leiden tot een betere natuur en verbinding binnen de samenleving.

Mensen gaven aan dat een oplossing voor de gevoelsmatige polarisatie kennisoverdracht zou zijn. Van meer bekendheid geven aan boerenproducten en boerderijen openstellen voor publiek tot aan educatie. Als antwoord werd ook gegeven “Informeren naar beide kanten, we moeten de kennis met elkaar delen, niet alleen van of naar de boeren”. Daarnaast blijkt dat er een sterke behoefte is aan educatie en kennisoverdracht, met name op het gebied van voedselproductie en de rol van boeren in de samenleving. Voedseleducatie voor kinderen en jongeren, evenals gastcolleges door boeren op scholen, worden genoemd als waardevolle initiatieven. Er wordt benadrukt dat het onderwijs en de media een cruciale rol spelen in het bieden van een eerlijk en gebalanceerd beeld. Het belang van communicatie en het vergroten van kennis en begrip tussen verschillende groepen wordt benadrukt. Daarnaast wordt het belang genoemd van het informeren van mensen en het vergroten van de bekendheid van boerenproducten, zelfs in stedelijke gebieden. Het ontwikkelen van educatieve programma's en het verspreiden van accurate informatie kunnen bijdragen aan een beter begrip van en waardering voor de agrarische sector in de samenleving. Kennisoverdracht door de burgers een inkijkje te laten geven in de agrarische sector, wordt genoemd. “Mensen de mogelijkheid geven om

op boerderijen te kijken, in gesprek te gaan met boeren en een beter beeld te krijgen van het werk dat zij doen”. Daarnaast wordt er gezegd dat het verstrekken van informatie over de oorzaken en gevolgen van kwesties zoals de stikstofproblematiek van belang is, om een evenwichtige discussie te bevorderen. Het bevorderen van openheid vanuit de boeren en het organiseren van evenementen zoals open dagen op boerderijen worden genoemd als manieren om mensen buiten de agrarische sector bewust te maken van de agrarische sector. Ten slotte wordt er aandacht gevraagd voor het betrekken van burgers bij agrarische ontwikkelingen en het creëren van een dialoog tussen verschillende belanghebbenden.

Ook wordt de rol van de overheid benadrukt, met steun in beleid en het stimuleren van lokale verkoop van boerenproducten. Er wordt geschreven dat er behoefte is aan andere wetgeving en meer duidelijkheid voor boeren, burgers en natuurorganisaties. Er wordt gepleit door enkele respondenten voor een streng beleid en handhaving om de natuur, het water en het leven op aarde te beschermen, waarbij kortetermijnoplossingen worden vermeden. Anderen noemde “Een nieuw kabinet” als mogelijkheid oplossing. Tot slot wordt er gezegd dat objectiviteit en een focus op toekomstig belang worden benadrukt als oplossing wat de overheid kan realiseren.

De media wordt ook in een aantal oplossingen genoemd. Hierbij wordt er gezegd dat het gaat om bewustmaking en pleiten voor het tonen van objectieve informatie. “Een eerlijker beeld laten zien” en er wordt genoemd dat genuanceerde berichtgeving en het voeren van echte gesprekken met elkaar oplossingen kunnen zijn.

Tot slot de andere oplossingen die genoemd werden, zoals “een tussenweg vinden” en “de belangen van de boeren en die van het milieu en de maatschappij moeten worden gerespecteerd”. Ook wordt compensatie en waardering voor boeren, het verminderen van tegenstellingen en vijandigheid, en het nemen van verantwoordelijkheid van alle betrokken partijen er als oplossingen genoemd om de mogelijke gevoelsmatige polarisatie te beperken. Er wordt ook gezegd dat transparantie, het voeren van discussies op basis van feiten en het bevorderen van begrip tussen verschillende sectoren en perspectieven mogelijke oplossingen kunnen zijn. Het belang van het naleven van wetten en het promoten van duurzame landbouwpraktijken wordt ook genoemd om de mogelijke gevoelsmatige polarisatie te beperken.

3.4 IN HOEVERRE WORDT POLARISATIE ERVAREN DOOR DE AGRARISCHE SECTOR

Allereerst wordt nogmaals de definitie van de agrarische sector. De definitie luidt als volgt: ‘De agrarische sector omvat alle boeren, tuinders en andere betrokken in de agrarische sector, dus ook onder andere de loonwerkers en mechanisatie bedrijven.’

Aan de hand van de resultaten van de eerste vraag van enquête en door middel van de eerste stelling kan de eerste deelvraag beantwoord worden. De eerste vraag van het interview was ‘In hoeverre ervaart u een gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij?’ Zoals in Figuur 6 te zien is, ervaren 22 van de 34 respondenten een gevoel van polarisatie tussen agrarische sector en de Nederlandse maatschappij, dit is 64,7%. 4 personen ervaren geen gevoel van polarisatie, ofwel 11,76%. 8 personen weten het niet, dit is 23,5% van het totaal.

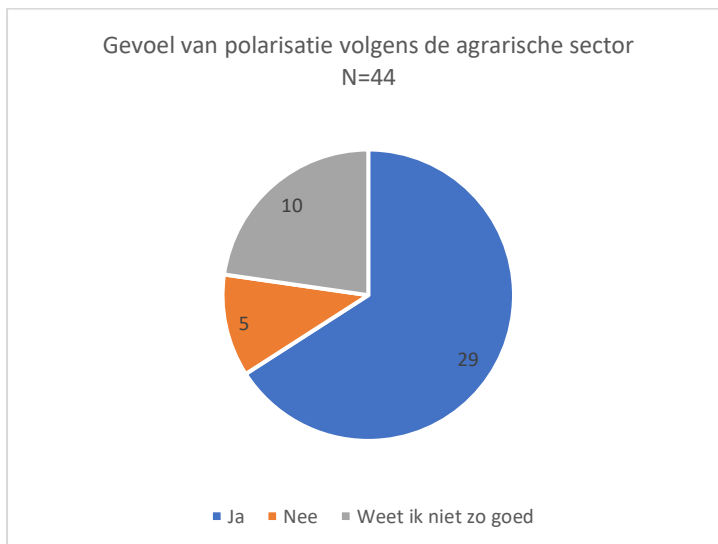
Figuur 6 Gevoel van polarisatie volgens de agrarische sector uit de enquête

Uit de eerste stelling van de focusgroep komt naar voren dat er over het algemeen een gevoel van polarisatie heerst tussen de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij. Alle respondenten van de focusgroep ervaren zelf een gevoel van polarisatie. Er werd genoemd dat er een kennisverschil is in Nederland in combinatie met een gebrek aan ervaring en de beleving van een boerderijbezoek hebben, maakt dat er een gevoel heerst van polarisatie.

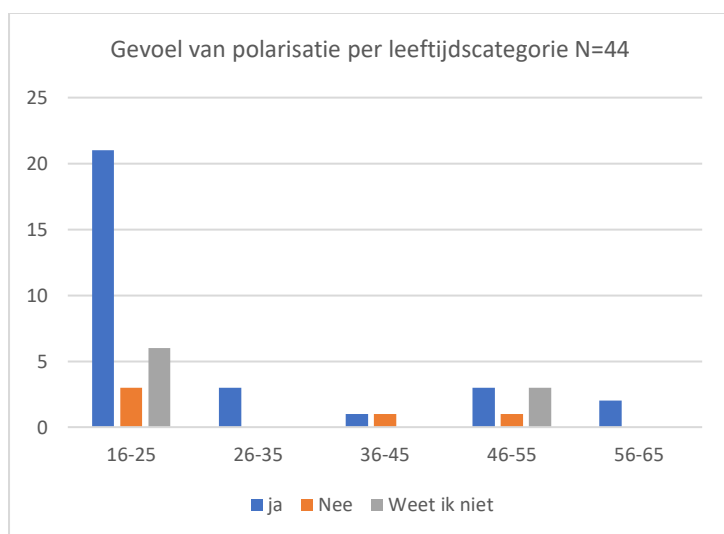
In totaal zijn er 44 respondenten uit de agrarische sector. Van het totaal aantal respondenten gaven 29 mensen aan een gevoel van polarisatie te ervaren, dit is 65,9%. 5 personen gaven aan geen gevoel van polarisatie te ervaren, dit is 11,4% en 10 personen gaven aan het niet te weten of ze een gevoel van polarisatie ervaren, dit is 22,7% van het totaal aantal respondenten van de agrarische sector. Dit is weergegeven in Figuur 7.

Figuur 7 Gevoel van polarisatie volgens de agrarische sector

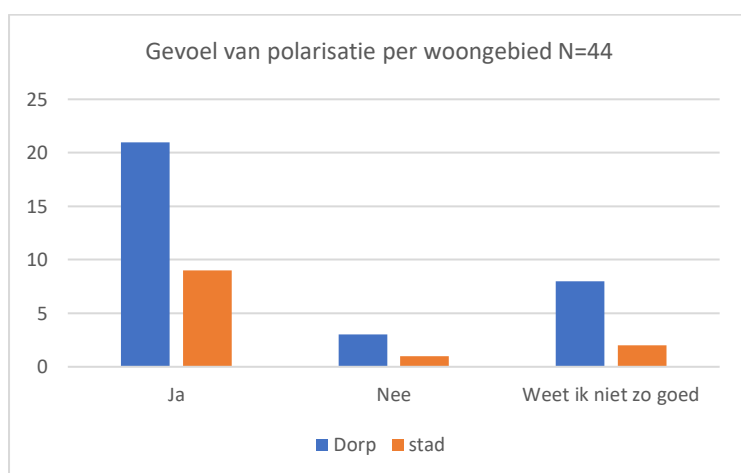
De respondenten van zowel de enquête en de focusgroep zijn gecategoriseerd per leeftijd. In Figuur 8 is te zien, dat in de leeftijdscategorie van 16-25 jaar de meeste mensen een gevoel van polarisatie ervaren. Voor de leeftijdscategorie van 26-35 jaar, geldt hetzelfde. De respondenten tussen de 36-45 jaar ervaren evenveel mensen wel een gevoel van polarisatie als niet. Voor de leeftijdscategorie 46-55 jaar ervaren de mensen evenveel een gevoel van polarisatie als dat ze het niet weten. Tot slot wordt in de leeftijdscategorie 56-66 jaar ook weer een gevoel van polarisatie.

Figuur 8 Gevoel van polarisatie volgens de agrarische sector per leeftijdscategorie

Vervolgens zijn de totaal aantal respondenten ingedeeld op woongebied, wonend in de stad of in het dorp, aan de hand van de woonplaats. Zoals in Figuur 9 te zien is, ervaren duidelijk meer agrariërs wonend in het dorp een gevoel van polarisatie dan de agrarisch gerelateerde mensen in de stad.

Figuur 9 Gevoel van polarisatie volgens de agrarische sector per woongebied

Naast de vraag of de respondenten een gevoel van polarisatie ervaren, werd ook de vraag gesteld welke factoren daarbij een rol speelden. In Bijlage 5 zijn de factoren van de agrarische sector weergegeven die invloed hebben op de gevoelsmatige polarisatie van de agrarische sector. De antwoorden van de focusgroep en de enquête zijn samengevoegd.

Er werd verteld dat de 'gewone mens' niet gehoord wordt en dat dit deels te wijten is aan onwetendheid, volgens de respondenten. Er wordt gesproken van onwetendheid bij bepaalde mensen, wat resulteert in verkeerde interpretaties en gebrek aan begrip. Educatie speelt een belangrijke rol bij het vergroten van kennis en het verminderen van onwetendheid. Er wordt gesproken over "onkunde en gebrek aan kennis bij mensen in stedelijke gebieden". Het gebrek aan bekendheid en kennis wordt gezien als een belangrijke factor. Er wordt gezegd dat kennis en bewustwording belangrijke factoren zijn om de onwetendheid te verminderen en een beter begrip te creëren.

De media wordt genoemd in relatie tot het niet horen van de gewone mens. Er wordt kritiek geuit op de journalistiek. “Men wil amusement in plaats van constructieve gesprekken”. Sociale media worden genoemd als een vorm van media die invloed heeft op sociale contacten. Er wordt gesproken over eenzijdige berichtgeving en selectieve berichtgeving in de media, onderdelen van framing. Vanuit de media en het feit dat sociale media vaak alleen de "slechte" acties tonen voor hogere kijkcijfers. Verschillende nieuwsbronnen belichten verschillende kanten van het verhaal, wat het lastig maakt om te bepalen wat betrouwbaar is. Er wordt opgemerkt dat mensen op sociale media vaak schreeuwen zonder zich echt te verdiepen in de onderwerpen. Ten slotte wordt gesteld dat de media belang heeft bij oppervlakkige informatie en dat positief nieuws vaak geen nieuws is.

De overheid en de politiek worden bekritiseerd omdat men het gevoel heeft niet gehoord te worden, werd er gezegd. “Er is onduidelijkheid in de politiek, wat leidt tot onrust in de maatschappij”. Regelgeving en nieuwe richtlijnen worden opgelegd, maar er is behoefte aan meer transparantie. Er wordt gezegd dat de normen van de politiek in Nederland niet altijd overeenkomen met die van de rest van Europa in de agrarische sector. Er wordt kritiek geuit op het korte termijn denken van de overheid, waarbij beslissingen niet goed doordacht lijken te zijn. Er wordt gezegd dat voor verandering in het politieke systeem, het nodig is om tegen geluid te laten horen en om een meer doordacht en transparant beleid te voeren.

Er wordt vermeld dat ‘extreme’ mensen onwaarheden verspreiden en dat er veel oordelen, aannames en onbekendheden zijn. De overmatige focus op vervuilende boeren wordt genoemd, wat het moeilijk maakt voor boeren om te ondernemen. Gesloten agrarische bedrijven voor publiek worden genoemd, evenals de behoefte aan bewustwording over voedsel en verbinding. Men geeft aan dat onbekendheid en druk op de agrarische sector als problematisch worden ervaren. Er wordt opgemerkt dat de meeste burgers niet begrijpen wat het werk van een boer inhoudt. De stikstofdiscussie wordt genoemd als een factor die niet helpt. Ook wordt gesteld dat de huidige problemen al jaren spelen en dat we kritischer moeten zijn over hoe het verhaal echt in elkaar steekt. Er wordt benadrukt dat er ook mensen in de stad zijn die wel weten waar het voedsel vandaan komt, en dat vooroordelen aan beide kanten bestaan.

3.5 OPLOSSING VANUIT PERSPECTIEF VAN DE AGRARISCHE SECTOR

Vanuit de maatschappij werden verschillende oplossingen genoemd. Van de 44 antwoorden uit de enquête waren er 37 antwoorden relevant voor dit vraagstuk. De antwoorden van de interviews en van de enquête zijn samengevoegd, gecodeerd en gegroepeerd. In Bijlage 6 zijn de coderingen weergegeven.

Deze genoemde mogelijke oplossingen benadrukken het belang van het delen en vergaren van kennis, het voeren van open gesprekken en het luisteren naar verschillende perspectieven. Er wordt gepleit voor transparantie en samenwerking tussen boeren en burgers. Het belang van de manier waarop informatie wordt gepresenteerd wordt benadrukt, en er wordt opgeroepen tot bewustwording en het organiseren van educatieve evenementen. Het betrekken van bekende personen zoals Yvon Jaspers wordt gesuggereerd om de brug tussen boeren en burgers te slaan, aldus de respondenten.

Deze mogelijke oplossingen suggereren dat het belangrijk is om een breed scala aan perspectieven en informatiebronnen te tonen, zowel op sociale media als in de traditionele media. Er wordt opgeroepen door de respondenten tot het tonen van positieve beelden en verhalen uit de landbouwsector om het publiek anders te laten denken over boeren. Het openstellen van boerderijen

en het betrekken van bekende Nederlanders kan helpen bij het verspreiden van authentieke verhalen en het creëren van bewustzijn. Het verminderen van de verspreiding van onwaarheden en het geven van positieve aandacht aan de agrarische sector worden ook benadrukt.

De genoemde oplossingen suggereren verschillende benaderingen om de mensen uit de stad een realistisch beeld te geven van de agrarische sector. Het openstellen van boerderijen en het organiseren van open dagen kunnen mensen de mogelijkheid bieden om de activiteiten op een agrarisch bedrijf zelf te ervaren. Het bevorderen van lokale voedselproductie en het gebruik van groene ruimtes, zoals parken in steden kunnen mensen laten zien welke inspanningen nodig zijn om voedsel te produceren. Bovendien wordt benadrukt dat het belangrijk is om te luisteren naar de verhalen en ervaringen van mensen in de agrarische sector, en om samen te werken door boeren en burgers om de juiste weg vooruit te vinden. Het verspreiden van eerlijke informatie, inclusief relevante cijfers en vergelijkingen met andere landen, kan ook helpen bij het vormen van een realistisch beeld van de sector.

Er wordt door de respondenten gewezen op de noodzaak van duidelijkheid van de overheid, zodat er een beter begrip kan ontstaan tussen de agrarische sector en de samenleving. Het betrekken van grote partijen uit de agrarische sector, zoals de BoerBurgerBeweging en LTO Noord, kunnen helpen om een realistisch beeld naar buiten te brengen en de positieve kant van het boerenbedrijf te laten zien. Daarnaast wordt er benadrukt dat het belangrijk is dat zowel de overheid als de rest van de maatschappij zich verdiepen in de praktijken van boeren om zo een beter begrip te krijgen van de uitdagingen en mogelijkheden in de sector. Ook wordt er aandacht gevraagd voor een meer doordacht beleid van de overheid, waarbij niet alleen op korte termijn wordt gedacht, maar ook rekening wordt gehouden met de lange termijn gevolgen en belangen van zowel de boeren als de burgers.

Deze genoemde mogelijke oplossingen benadrukken de behoefte aan een positieve en constructieve benadering, waarbij alle betrokken partijen samenwerken om oplossingen te vinden. Het belang van transparantie wordt vaak genoemd, zodat er een duidelijk beeld ontstaat en misverstanden voorkomen kunnen worden. Daarnaast wordt er opgeroepen tot het creëren van een omgeving waarin verschillende perspectieven worden gehoord en er begrip wordt getoond voor elkaar. Het verstrekken van betrouwbare en eerlijke informatie speelt ook een cruciale rol in het bevorderen van begrip voor elkaar en het vinden van gemeenschappelijke oplossingen.

4 DISCUSSIE

Er wordt gesproken over een gevoelsmatige polarisatie in de Nederlandse samenleving. Verscheidene onderzoekers hebben aangegeven dat de polarisatie aanwezig is, andere onderzoekers gaven aan dat er geen sprake is van polarisatie en weer andere gaven aan dat dit niet te concluderen is. In dit onderzoek is onderzoek gedaan naar de mate van gevoelsmatige polarisatie en wat mogelijke oplossingen zijn volgens de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij.

4.1 ONDERZOEKSMETHODE

De eerste methode die is beschreven, weergegeven in Hoofdstuk 2, en is toegepast zijn de straatinterviews. Voor de straatinterviews werden uitsluitend mensen op straat geïnterviewd in de steden Arnhem, Enschede en in het dorp Oldemarkt. De opzet van de semigestructureerde interviewmethode werd aangehouden en de antwoorden welke verkregen moesten worden zijn verkregen. De onderzoekspopulatie bestond uit minimaal acht en maximaal twintig personen per stad of dorp, zodat er voldoende meningen en ideeën waren verkregen.

De tweede methode die werd toegepast was de focusgroep. Er werden drie stellingen opgesteld, aan de hand van de resultaten van de interviews. Op deze manier konden de stellingen specifieker opgesteld worden. De eerste focusgroep werd een week later uitgevoerd dan beschreven was, maar dit had geen gevolgen voor de rest van het onderzoek. De betrouwbaarheid en validiteit zijn gewaarborgd bij de focusgroep door gebruik te maken van stellingen op basis van de resultaten van de afgenomen interviews in combinatie met de wetenschappelijke artikelen. Er is een kanttekening bij de uitgevoerde focusgroep, de groep studenten was een selecte groep agrarische gerelateerde studenten, dus deze groep is niet representatief voor heel Nederland. Echter, was de keuze om een groep studenten te selecteren wel een juiste aanpak. Op deze manier zijn er meer inzichten verkregen van de jonge agrariërs. De tweede focusgroep zou plaats vinden in week 22 van 2023 bij het Ethiek Instituut in Utrecht. Echter, is er geen reactie ontvangen van dit instituut. Als alternatief zijn de Universiteit Leiden, NHL Stenden en het Van Hall Larenstein te Leeuwarden benaderd. Deze instellingen waren niet bereid mee te werken, dus is er omwille van de tijd en het aantal respondenten op de enquête de afweging gemaakt één focusgroep te gebruiken. Het transcriberen is gedaan met behulp van amberscript.nl, zoals beschreven stond in de aanpak. Het coderen is gedaan, maar de codes waren vooraf niet opgesteld. Ter bevordering van de kwaliteit hadden voorafgaand aan het onderzoek de belangrijkste codes opgesteld moeten worden. Er zijn belangrijke citaten als laatste toegevoegd aan de codes, ter bevordering van het schrijven van de resultaten en de conclusie.

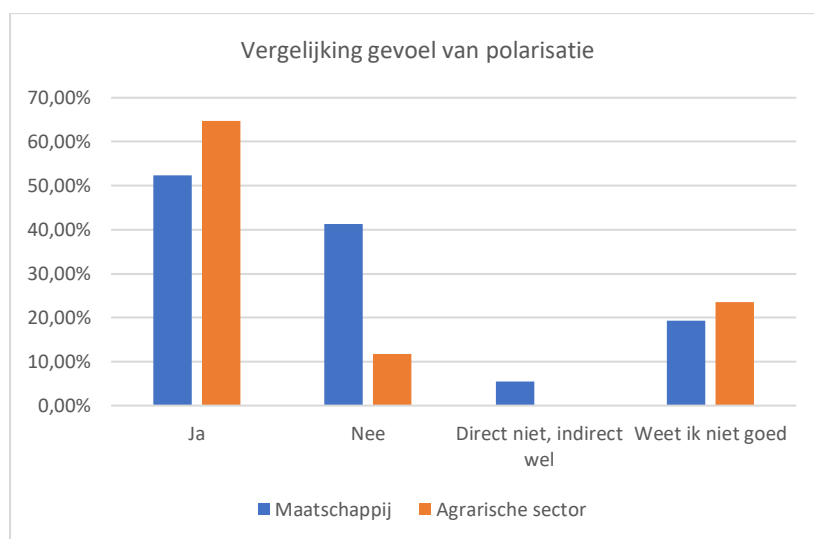
Als derde en laatste onderzoeksmethode was een enquête opgesteld. Het uitsturen van een herinnering in de tweede week na het versturen van de oorspronkelijke bevorderde het aantal respondenten. De vragen waren vooraf getest door middel van de interviews en hiermee kan gesteld worden dat de interne validiteit gewaarborgd is. Daarmee zijn ook de antwoorden waren verkregen die verkregen moesten worden. In totaal waren er 102 respondenten verkregen, echter was vooraf berekend dat er minimaal 385 respondenten nodig zijn als gewenste steekproefgrootte met een betrouwbaarheidspercentage van 95%. Er zijn te weinig respondenten gekregen om te stellen dat het betrouwbare resultaten zijn. De respondenten van de enquête komen overwegend uit Nederland, dit zou te maken kunnen hebben met het eigen netwerk. Oost Nederland is ook bereikt, maar de Randstand is nauwelijks vertegenwoordigd. Om duidelijke conclusies te trekken voor heel Nederland is vervolgonderzoek nodig. Hier wordt in Hoofdstuk 6 verder op doorgegaan. De externe validiteit van de enquête is niet gegarandeerd, vanwege de beperkte omvang van de steekproef. De steekproefomvang was niet voldoende om te concluderen dat de externe validiteit gewaarborgd is.

Desondanks is de ecologische validiteit wel gewaarborgd, omdat de respondenten afkomstig zijn uit heel Nederland en de resultaten representatief zijn voor de dagelijkse realiteit.

4.2 INHOUD

In deze paragraaf worden de resultaten van het onderzoek besproken en vergeleken met de theorie uit hoofdstuk 1. Allereerst werd er gesproken over een gevoel van polarisatie en daarbij de vraag of er sprake is van gevoelsmatige polarisatie. In hoofdstuk 3.2 staat beschreven dat er door 52,3% van de respondenten uit de maatschappij een gevoel van polarisatie wordt ervaren. In hoofdstuk 3.4 wordt gesproken over een gevoel van polarisatie volgens de mensen die werkzaam zijn in de agrarische sector, dit is 64,7%. Om een goede vergelijking te kunnen maken en een juiste terugkoppeling tot de theorie te kunnen maken zijn de resultaten samengevoegd, deze vergelijking is weergegeven in Figuur 10.

Figuur 10 Vergelijking gevoel van polarisatie agrarische sector en de maatschappij

In hoofdstuk 1 wordt gesproken over het sociologisch aspect. De heer De la Court concludeerde dat 85% van de boeren een gevoel van polarisatie ervaart, daarentegen ervaart 60% van de burgers een gevoel van polarisatie. Zoals in Figuur 10 te zien is komen de percentages niet overeen. Wel kan uit dit onderzoek gesteld worden dat de agrarische sector duidelijk meer een gevoel van polarisatie ervaart dan de maatschappij. Deze resultaten komen duidelijk overeen met het onderzoek van De la Court. Een andere onderzoeker genaamd de heer Vlasman concludeerde twee dingen over het sociaal-demografische aspect. Ten eerste dat de dorpingen positiever zijn over het platteland dan de stedelingen. Over de mate van positiviteit of negativiteit over het platteland kunnen geen conclusies getrokken worden. Er kan niet wetenschappelijk gesteld worden dat het ervaren van een gevoel van polarisatie positief of negatief is. Daarentegen kan er wel door middel van het statistische programma 'Jasp' significante verbanden aangetoond kunnen worden. Dit houdt in dat het onderzocht kan worden of het woongebied invloed heeft op de gevoelsmatige polarisatie. Ter aanvulling van het onderzoek en ter verdieping van de resultatenanalyse is dus het statistische programma Jasp gebruikt. Dit was vooraf niet vermeld in de aanpak, maar blijkt achteraf een goede toevoeging te zijn. In Figuur 17 staan de resultaten vermeld van de chi-kwadraat toets. Er staat beschreven $\chi^2 (1, N = 149) = 1.138$, $p = 0,768$, dit betekent dat p groter is dan 0,05% en dat houdt in dat er een statisch verband is tussen het woongebied en de gevoelsmatige polarisatie.

Figuur 2 Chi-kwadraat toets verband tussen gevoel van polarisatie en woongebied

Chi-Squared Tests ▼			
	Value	df	p
X ²	1.138	3	0.768
N	149		

Ten tweede concludeerde Vlasman dat leeftijd ook invloed kan hebben op mate van afstand tot de agrarische sector. De jongeren zouden hierbij vaker en meer een gevoel van afstand ervaren dan de ouderen. Voor zowel de agrarische sector als de maatschappij geldt dat de jongeren in de leeftijdscategorie 16-25 jaar overduidelijk meer een gevoel van polarisatie ervaren dan de oudere. Voor de maatschappij geldt vanaf de leeftijdscategorie 36-45 jaar dat juist minder personen een gevoel van polarisatie ervaren. De conclusie van het onderzoek van Vlasman op het gebied van leeftijd komt dus overeen met de resultaten van dit onderzoek. Er is berekend door middel van de chi-kwadraat toets of er daadwerkelijk een significant verband is tussen de leeftijd en de ervaring van de gevoelsmatige kloof. Zoals in Figuur 18 te zien is, is $X^2 (1, N = 149) = 110,175$, $p = 0,001$, dit betekent dat p kleiner is dan 0,05% en dat er tegen de resultaatanalyse in dus geen significant verband aangetoond kan worden.

Figuur 3 Chi-kwadraat toets verband tussen gevoel van polarisatie en leeftijdscategorie

Chi-Squared Tests			
	Value	df	p
X ²	110.175	35	< .001
N	149		

De heer Maxwell trekt het bestaan van de polarisatie in twijfel, daarbij stelt het sociaal cultureel planbureau dat er geen polarisatie bestaat. Aan de hand van de resultaten van dit onderzoek kan gesteld worden dat er daadwerkelijk een gevoel van polarisatie ervaren wordt. Echter, is er een verschil tussen gevoel van polarisatie en het bestaan van polarisatie, dus kan dit niet vergeleken worden met de theorie. Stoppelenburg schreef in de conclusie dat de polarisatie niet bestaat, maar dat er teveel waarde aan de media gehecht wordt. In de media wordt gesproken over een gevoel van polarisatie en dit wordt ingeprent in de gedachten van de kijker en gebruiker. De media kan dus invloed hebben op het ontstaan of bestaan van de gevoelsmatige polarisatie.

Tot slot het economische aspect. Dit aspect kan een bijdrage leveren een bijdrage kan leveren aan de gevoelsmatige polarisatie. Enkele respondenten hebben aangegeven dat “boeren willen niet veranderen, vanwege financiële redenen” en “producten direct bij de boer kopen prijzig is”. Er wordt verder niet gesproken over het economisch aspect als factor, welke bijdraagt aan de gevoelsmatige polarisatie. Er zijn wel factoren genoemd die mogelijk bijdragen aan de gevoelsmatige polarisatie. Politiek en de media werden genoemd als belangrijke factoren voor het ontstaan of het bestaan van de gevoelsmatige polarisatie. Opvallend was dat zowel de agrarische sector als de maatschappij dezelfde factoren hebben genoemd welke bijdragen aan de gevoelsmatige polarisatie. De factoren waren de politiek en de media, daarbij werd ook genoemd dat onwetendheid een belangrijke factor is.

Als laatste de oplossingen. In de theorie werd weinig beschreven over de mogelijke oplossingen, voor het geval er een gevoel van polarisatie of het bestaan van polarisatie. In andere thesen en onderzoeksrapporten werd alleen gesproken over het gesprek met elkaar aan gaan en de verbinding

leggen tussen de boer en de burger als mogelijke oplossingen voor het tegengaan van polarisatie. Ook uit de resultaten van deze onderzoeken is gebleken dat het gesprek aangaan als oplossing wordt gezien. Opvallend was dat wederom de agrarische sector en de maatschappij oplossingen gaven die overeen kwamen. Het gesprek aan gaan, kennisoverdracht en duidelijkheid vanuit de overheid, werden vaak genoemd.

In de literatuur is niets beschreven over de manier waarop er wordt gedacht door de maatschappij en de agrarische sector betreft de agrarische sector en de eventuele polarisatie tussen deze sector en de maatschappij. Uit dit onderzoek is duidelijk gebleken dat ongeacht leeftijd, woongebied of werksector de Nederlandse samenleving over het algemeen hetzelfde denkt en dezelfde ideeën heeft wat betreft de aanwezigheid van de gevoelsmatige polarisatie.

Een waardevol aspect van dit onderzoek is dat zowel de agrarische sector als de Nederlandse maatschappij apart zijn ondervraagd, waarbij beide groepen ook gezamenlijk zijn betrokken en verdiepende vragen zijn gesteld. Deze aanpak was gericht op het verbeteren van de kwaliteit van de gegevensverzameling, wat heeft geleid tot het kunnen trekken van een conclusie.

5 CONCLUSIE

In de Nederlandse maatschappij wordt er gesproken over een gevoelsmatige polarisatie tussen de boeren en de burgers. Verschillende onderzoeken zijn uitgevoerd om de aard en omvang van deze mogelijke polarisatie te onderzoeken. De resultaten van deze onderzoeken zijn uiteenlopend. Sommige onderzoekers concludeerden dat er sprake is van polarisatie, terwijl anderen aangaven dat er geen duidelijke polarisatie aanwezig is. Er waren ook onderzoekers die aangaven dat het niet mogelijk is om met zekerheid te zeggen of er sprake is van polarisatie of een gevoel van polarisatie. Of het wetenschappelijk gesteld kan worden dat er polarisatie plaats vindt, of dat er een gevoel van polarisatie heerst, het is een feit dat er 'iets' heerst in de samenleving. Het gevolg is dat boeren het plezier verliezen in het vak en zowel boeren als burgers ervaren sterke emoties in deze kwestie. In het ergste geval kan zelfs de voedselzekerheid in gevaar komen. Daarom is het van belang dat er weer rust en harmonie terugkeert in de Nederlandse maatschappij, dat de mensen die werkzaam zijn in de agrarische sector weer plezier krijgen in het vak en dat de Nederlandse maatschappij verzekerd is van voedsel.

Het onderzoek dat is uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij, richtte zich op verschillende deelvragen. De eerste deelvraag was 'In hoeverre is er volgens de maatschappij sprake van polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij?'. Uit het onderzoek bleek dat 47,6% van de respondenten een gevoel van polarisatie ervaarden. Met name mensen uit de leeftijdscategorie van 16-25 jaar gaven duidelijk aan dat er een gevoel van polarisatie door hen werd ervaren. Daarentegen gaf 32,1% aan geen gevoel van polarisatie te ervaren, terwijl de overige respondenten indirect wel een gevoel van polarisatie ervaren. De conclusie op basis van deze bevindingen is dat er inderdaad sprake is van een gevoel van polarisatie volgens de maatschappij.

De tweede deelvraag luidde 'In hoeverre is er vanuit het perspectief van de maatschappij een oplossing voor het beperken van de gevoelsmatige polarisatie?' Er werden verschillende factoren genoemd, zoals gebrek aan kennis en inzicht, informatie overdracht in de media, klimaat en communicatie vanuit de overheid. Er kwamen verschillende oplossingen naar voren die werden genoemd vanuit het perspectief van de maatschappij. De meeste oplossingen konden gecategoriseerd worden tot 'het gesprek aan gaan', 'kennisoverdracht door middel van educatie', 'bewustmaking in de media' en 'de overheid'.

'In hoeverre is er volgens het perspectief van de agrarische sector sprake van polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij?', is de derde deelvraag. Er werd duidelijk een gevoel van polarisatie ervaren door de agrarische sector. Ook hieruit blijken de respondenten uit de leeftijdscategorie van 16-25 jaar vaak aangegeven te hebben een gevoel van polarisatie te ervaren.

Tot slot de laatste deelvraag 'In hoeverre is er vanuit het perspectief van de agrarische sector een oplossing voor het beperken van de gevoelsmatige polarisatie?'. Hierbij werden ook een aantal factoren genoemd, zoals 'onwetendheid', 'de media' en 'de overheid'. Zoals in hoofdstuk 4.1 beschreven staat zijn de oplossingen vanuit het perspectief van de maatschappij en de agrarische sector vergelijkbaar. Ook hier worden het gesprek aan gaan, kennisoverdracht, bewustmaking in de media en de betrokkenheid van de overheid genoemd als mogelijke oplossingen voor de gevoelsmatige polarisatie.

De hoofdvraag van dit onderzoek luidde als volgt: 'In hoeverre is er sprake van gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de Nederlandse maatschappij en is deze te beperken

volgens de boeren en de burgers?'. Er kan gesteld worden dat de polarisatie door mensen uit het oosten van Nederland ervaren wordt, hierin is geen onderscheid te maken in werk. Daarbij ervaart de agrarische sector meer een gevoel van polarisatie dan de mensen uit de maatschappij, welke niet werkzaam zijn in de agrarische sector. Gezien de discussie kan er niet gesproken worden over heel Nederland, omdat er weinig respons is uit westen van het land. Tijdens de interviews en in de enquête is ook gevraagd naar de mogelijke factoren welke een bijdrage kunnen leveren aan de gevoelsmatige polarisatie. Opvallend was dat enkele mensen aangaven geen kloof te ervaren, maar vervolgens wel een aantal factoren aangaven welke te maken zouden hebben met de polarisatie en/of oplossingen gaven om de polarisatie te beperken. De drie meest genoemde factoren, waren de media, onwetendheid en politiek. Of er nu daadwerkelijk polarisatie aanwezig is in de Nederlandse samenleving, of dat er een gevoel van polarisatie heerst het is duidelijk dat er iets heerst in de samenleving. Als oplossing om dit gevoel te beperken werd zowel door de agrarische sector als de maatschappij aangegeven dat kennisoverdracht de belangrijkste oplossing is. De maatschappij gaf hierbij aan kennisoverdracht door middel van educatie en het open stellen van boerderijen. Dit zorgt mogelijk voor meer begrip en minder onwetendheid, zodat de gevoelsmatige polarisatie beperkt kan worden.

6 AANBEVELING

Dit onderzoeksrapport is geschreven voor het bedrijf LTO Noord. Aan de hand van de resultaten is de conclusie geschreven. Op basis hiervan konden er aanbevelingen worden gedaan voor LTO Noord. Uit de resultaten is gebleken dat kennisoverdracht als oplossing werd genoemd door beide partijen. Een aanbeveling voor LTO Noord is dan ook om open boerderij dagen te organiseren. Bij voorkeur op locaties dichtbij grote steden en met name in het westen van Nederland. Uit de bevindingen is gebleken dat mensen uit steden zoals Enschede en Leeuwarden aangaven zich meer verbonden te voelen met de boeren. Het is dus raadzaam om in te zetten op kennisoverdracht gericht op de steden in het westen van het land.

Indien het niet mogelijk is voor LTO om openboerderijdagen te organiseren, is aansluiten bij andere organisaties een alternatief. Een voorbeeld hiervan is Friesland Campina. Campina realiseerde in 2023 voor het tweede jaar op rij openboerderij dagen met meer dan 70 deelnemende boerderijen. Een tweede optie is om aan te sluiten bij een nieuw concept van een supermarktketen, zoals de Albert Heijn, die regelmatig open dagen organiseert als het om zuivel producten gaat. Hoewel de voorkeur niet naar deze laatste optie uitgaat, vanwege de eenmalige actie en de nabijheid van de supermarktlocaties, kan het toch een mogelijkheid zijn om de communicatie met het bredere publiek te verbeteren.

Daarnaast is gebleken dat media een mogelijke oplossing zou zijn. Het speelt een belangrijke rol bij het overbrengen van informatie. Een aanbeveling is om meer in te zetten op grotere mediaplatforms en reclamespotjes op televisie om een groter bereik te generen. Het platform boeren-buren kan dienen als een effectieve manier om informatie over te brengen. Uit dit onderzoek is gebleken dat de jongere leeftijdscategorie voornamelijk een gevoel van polarisatie ervaart. Als aanbeveling gericht op deze leeftijdscategorie is samenwerkingen met influencers een effectief middel om het platform en de agrarische sector onder de aandacht te brengen bij de jongeren die normaal gesproken niet geïnteresseerd zijn in de agrarische sector. Frequentere vermeldingen van boeren-buren en gebruik van verschillende media kanalen zal het publiek sneller aanspreken.

Tot slot werd het belang van het aangaan van gesprekken regelmatig genoemd. Het gesprek aangaan kan op verschillende locaties en op een relatief eenvoudige manier worden gevoerd. Een aanbeveling voor LTO is om dit op te nemen in de nieuwsbrief en te beginnen met boeren leren zelf het gesprek aan te gaan, dit kan op korte termijn gerealiseerd worden en is zoals eerder vermeld relatief eenvoudig.

Op basis van dit onderzoeksrapport worden dus de volgende aanbevelingen gedaan voor LTO Noord:

1. Organiseer open boerderijdagen, bij voorkeur dichtbij grote steden en met focus op het westen van Nederland. Hierbij is het van belang dat overdracht van kennis centraal staat.
2. Zet in op grote mediaplatforms, blijf doorgaan met het platform Boeren-buren en overweeg hierbij om influencers te gebruiken.
3. Verwerk een artikel over hoe het gesprek aangaan met de burger in de nieuwsbrief.

6.1 VERVOLGONDERZOEK

Er zijn verschillende mogelijkheden voor vervolgonderzoek. Allereerst meer data verzamelen om het antwoord te baseren op een grotere groep voor Nederland is door meer steden te interviewen. Dezelfde drie vragen kunnen gesteld worden, zodat er een betrouwbaar onderzoek plaats vindt. Zoals in de discussie en de conclusie beschreven is, is voornamelijk het oosten van het land bereikt.

Geadviseerd wordt om meer data te verzamelen waarbij de nadruk wordt gelegd op het westen van het land. Daar staan de mensen letterlijk en figuurlijk verder van de agrarische sector af en dit kan leiden tot andere resultaten.

Een andere mogelijkheid voor een vervolgonderzoek is een tweede of meerdere focusgroepen uitvoeren. Niet homogene groepen met mensen uit de agrarische sector, maar ook uit de maatschappij en wellicht heterogene groepen. Hierbij moet gewaakt worden dat er teveel informatie verzameld wordt, terwijl er al saturatie heeft opgetreden.

Daarnaast zijn er ook nog onderzoekers die enkele punten beweren die niet in dit onderzoek zijn terug gekomen, maar wel te maken zouden kunnen hebben met het bestaan of het veroorzaken van de gevoelsmatige polarisatie. De heer Bergstra beweert dat er verschil zit in normen en waarden. Hierbij komt de basis overeen maar de weging is anders, dit maakt dat er een scheiding ontstaat. De tweede onderzoeker is De heer Kormann. Kormann concludeert dat de verschillen in culturen maakt dat er een polarisatie is tussen agrarische sector en de maatschappij in Nederland. Dit moet onderzocht worden door een vervolgonderzoek. Tot slot Vlasman. Zoals in hoofdstuk 4 genoemd is, heeft Vlasman geconcludeerd dat de dorpingen positiever zijn over het platteland dan de stedeling. Dit is niet met dit onderzoek onderzocht, maar is wel een interessant gegeven. Of het daadwerkelijk wat toevoegt aan het feit de polarisatie in de Nederlandse samenleving wordt betwijfelt.

Tot slot is het een toevoeging om verder te gaan onderzoeken wat de meest effectiefste methode is om kennis over te dragen van boer tot burger, burger to boer, maar ook van samenleving tot de overheid.

7 BRONNEN

- Boogaard, B. K., Oosting, S. J., Bock, B. B., & Wiskerke, J. S. C. (2020). The sociocultural sustainability of livestock farming: an inquiry into social perceptions of dairy farming. *Animal*, 5(9), 1458-1466. <https://doi.org/10.1017/S1751731111000371>
- Boogaard, B. K., Bock, B. B., Oosting, S. J., Wiskerke, J. S., & van der Zijpp, A. J. (2011). Social acceptance of dairy farming: The ambivalence between the two faces of modernity. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 24(3), 259-282. <https://doi.org/10.1007/s10806-010-9256-4>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023, 24 januari). *De Nederlandse agrarische sector in international 2023*. Geraadpleegd op 3 juli 2023, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2023/04/de-nederlandse-agrarische-sector-internationaal-2023>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2023, 8 mei). *Minste vertrouwen in tweede kamer in 10 jaar tijd*. Geraadpleegd op 3 juli 2023, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2023/19/minste-vertrouwen-in-tweede-kamer-in-10-jaar-tijd>
- Cornelisse, D. (2023, 16 maart). *Boer en burger, stad en platteland, ze stemden allemaal op BBB*. Geraadpleegd op 24 april 2023, van <https://eenvandaag.avrotros.nl/panels/opiniepanel/alle-uitslagen/item/boer-en-burger-stad-en-platteland-ze-stemden-allemaal-op-bbb-afrekening-met-dit-randstadkab-inet/#:~:text=Van%20de%20mensen%20in%20het,stembus%20zijn%20gegaan%20voor%20BB>
- Cuschieri, S., Grech, V., & Savona-Ventura, C. (2018). WASP (Write a Scientific Paper): How to write a scientific thesis. *Early human development*, 127, 101-105. <https://doi.org/10.1016/j.earlhumdev.2018.07.012>
- De la Court, J. (2023, 27 januari). *De kloof tussen boeren, burgers en politiek is groot*. Geraadpleegd op 4-5-2023, van <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2023/01/27/de-kloof-tussen-boeren-burgers-en-politiek-is-zeer-groot#:~:text=73%20procent%20van%20de%20burgers,agrari%C3%ABrs%20is%20dit%2041%20procent.&text=Om%20de%20kloof%20te%20dichten,burgers%20zijn%20het%20daarme%20eens>
- Deijkers, R. (2022, 11 oktober). *Hoe groot is de voorzieningskloof tussen stad en platteland? – EW*. EWmagazine.nl Geraadpleegd op 12 mei 2023, van <https://www.ewmagazine.nl/nederland/achtergrond/2022/10/hoe-groot-en-erg-is-de-voorzieningskloof-tussen-stad-en-platteland-905167/>
- Donkers, H. W. H. A., & Vijfeijken, B. V. (2016). *Voedsel met het gezicht van de boer*.
- Fockaert, L., Mathijs, E., & Vranken, L. (2023). Citizen support for agri-environmental measures motivated by environmental consciousness. *Landscape and Urban Planning*, 232, 104675. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2022.104675>
- Hak, T. (2014). Waarnemingsmethoden in kwalitatief onderzoek: Methodologie van kwalitatief onderzoek. *Huisarts en wetenschap*, 47(11), 205-212. <https://doi.org/10.1007/BF03083720>

- Huijsmans, T., Hartevelde, E., van der Brug, W., & Lancee, B. (2020). The Urban-Rural Divide in Political Attitudes in the Netherlands. In *Council for European Studies Conference*.
- Jennings, W., Stoker, G. (2016). The bifurcation of politics: Two Englands. *The Political Quarterly*, 87(3), 372-382. <https://doi.org/10.1111/1467-923X.12228>
- Kortman, F.A.M. (1995). Psychopathologie, cultuur en omgeving. *Tijdschrift voor psychiatrie*, 37, 4-5. Geraadpleegd op 1 mei 2023, van <https://repository.ubn.ru.nl/bitstream/handle/2066/20953/20953.PDF>
- Lamprinopoulou, C., Renwick, A., Klerkx, L., Hermans, F., & Roep, D. (2014). Application of an integrated systemic framework for analysing agricultural innovation systems and informing innovation policies: comparing the Dutch and Scottish agrifood sectors. *Agricultural Systems*, 129, 40-54. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2014.05.001>
- LTO Noord (2001, 25 juli). Interactie met de samenleving. Geraadpleegd op 24 april 2023, van <https://www.ltonoord.nl/programmas/interactie-met-de-samenleving>
- Maxwell, R. (2019). Cosmopolitan immigration attitudes in large European cities: Contextual or compositional effects?. *American Political Science Review*, 113(2), 456-474. <https://doi.org/10.1017/S0003055418000898>
- Merkus, J. (2021, 6 juli). Een introductie tot kwalitatief onderzoek. *Scribbr*. Geraadpleegd op 14 mei 2023, van <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/kwalitatief-onderzoek/>
- Meulenberg, R. (2022, 20 januari). Stress bij boeren. Stress verminderen in de agrarische sector. *Ruudmeulenberg.nl*. Geraadpleegd op 15 mei 2023, van <https://ruudmeulenberg.nl/stress/stress-bij-boeren/>
- Ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid. (2022, 15 juni). *Kernwaarden van de Nederlandse samenleving*. Brochure Rijksoverheid.nl. Geraadpleegd op 9 mei 2023, van <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/brochures/2014/05/21/kernwaarden-nederland>
- Ninan, J., Mahalingam, A., & Clegg, S. (2022). Power in news media: Framing strategies and effects in infrastructure projects. *International Journal of Project Management*, 40(1), 28-39. <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2021.09.003>
- Rodden, J.A. (2019). The end of the dilemma? Why cities lose: The deep roots of the urban-rural political divide. Basic Books
- Ronde, C. (2022, 27 juni). *Waar zijn boeren het vertrouwen in de overheid kwijtgeraakt?*. BNNVARA. Geraadpleegd op 12 mei 2023, van https://www.bnnvara.nl/artikelen/waar-zijn-boeren-het-vertrouwen-in-de-overheid-kwijtgeraakt?gclid=CjwKCAjwx_eiBhBGEiwA15gLNwScR9Fo_1ZB3tdWinuP8nb1eb136ucwTjROgBcMaOzO2_TNC8JQoRoC_qoQAvD_BwE
- Salemink, K. (2023, 30 januari). De kloof tussen stad en platteland: bestaat die nou wel of niet? Research portal van de Rijksuniversiteit Groningen. Geraadpleegd op 24 april 2023, van <https://research.rug.nl/nl/clippings/de-kloof-tussen-stad-en-platteland-bestaat-die-nou-wel-of-niet>

- Steenbekkers, A., Vermeij, L., & Houwelingen, P. V. (2017). *Dorpsleven tussen stad en land*.
- Silvis, H. J., & Leenstra, F. R. (2009). *Prospects for the agricultural sector in the Netherlands, Economic and technological explorations*. LEI.
- Stoppelenburg, D. (2023, 27 januari). *Kloof? Deze bestaat niet*. Geraadpleegd op 11 mei 2023, van <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2023/01/27/de-kloof-tussen-boeren-burgers-en-politiek-is-zeer-groot#:~:text=73%20procent%20van%20de%20burgers,agrari%C3%ABrs%20is%20dit%2041%20procent.&text=Om%20de%20kloof%20te%20dichten,burgers%20zijn%20het%20daarme%20eens>.
- Teunissen, I. (2021). Media invloed op de coronamaatregelen? Onderzoek naar de invloed van media op de besluitvorming tijdens de coronacrisis.
- Van der Maten, R., Carballo-Cárdenas, E., & Van Tatenhove, J. (2022). Resistance to change: A case study on framing and policy change of a controversial nature area. *Ecology and Society*, 27(1). <https://doi.org/10.5751/ES-12955-270129>
- Van Der Wal Lienneke Hoeksma, K. A. R. (2020). De landbouw in de Nederlandse economie. *Centraal Bureau voor de Statistiek*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/de-nederlandse-economie/2020/de-landbouw-in-de-nederlandse-economie?onepage=true#:~:text=De%20toegevoegde%20waarde%20van%20de,procent%20groter%20dan%20in%2020093>
- Van Dijk, G.M. & Backus, G. & Van den Berg, G. (2021, 18 november). *Zienswijze dierwaardige veehouderij*. Zienswijze Raad voor Dierenaangelegenheden. Geraadpleegd op 4 mei 2023, van <https://www.rda.nl/publicaties/zienswijzen/2021/11/18/zienswijze-dierwaardige-veehouderij>
- Verhoog, D. (2022, 19 juli) *Aandeel agrocomplex in Nederlandse economie in 2020 licht gestegen*. Geraadpleegd op 4 mei 2023, van <https://www.agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2232&themaID=2280&indicatorID=2919§orID=2243>
- Zong, Z. (z.d.) *E-mailherinneringen: Hoe vaak is te vaak?*. SurveyMonkey. Geraadpleegd op 8-6-2023, van <https://nl.surveymonkey.com/curiosity/e-mailherinneringen-hoe-vaak-is-te-vaak/#:~:text=U%20kunt%20uw%20herinneringen%20het,gelezen%20of%20die%20hebben%20genegeerd>.

BIJLAGE

1) INTERVIEWSTRUCTUUR

1. In hoeverre ervaart u een kloof tussen de agrarische sector en de maatschappij?
2. Welke factoren spelen hier een rol bij?
3. Wat zijn denkt u de oplossingen voor het verminderen van de gevoelsmatige polarisatie?

2) ENQUÊTESTRUCTUUR

Demografische gegevens

Voor mijn onderzoek zouden enkele demografische gegevens van invloed kunnen zijn op de gevoelsmatige polarisatie. Daarom volgen er eerst drie vragen over leeftijd, woonplaats en werksector.

1. Wat is uw/jouw leeftijd?
2. Wat is uw/jouw woonplaats?
3. Bent u werkzaam in de agrarische sector? Of doet u een opleiding in de agrarische sector?
Indien u niet in de agrarische sector werkzaam bent of een agrarische gerelateerde opleiding doet), mag u het vakje anders aanvinken en hierbij uw werksectoropleiding noteren.

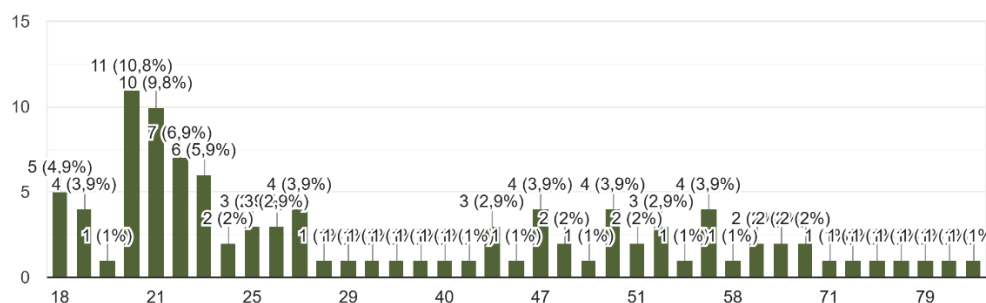
Gevoelsmatige polarisatie tussen de agrarische sector en de maatschappij

1. In hoeverre ervaart u dat er een gevoelsmatige polarisatie aanwezig is tussen de agrarische sector en de maatschappij?
Ik ervaar geen gevoelsmatige polarisatie 1 – 2 – 3 Ik ervaar geen gevoelsmatige polarisatie
2. Welke factoren spelen een rol bij het versterken van de mogelijke gevoelsmatige polarisatie volgens u?
3. Wat zijn volgens u de oplossingen voor het beperken van de gevoelsmatige polarisatie?

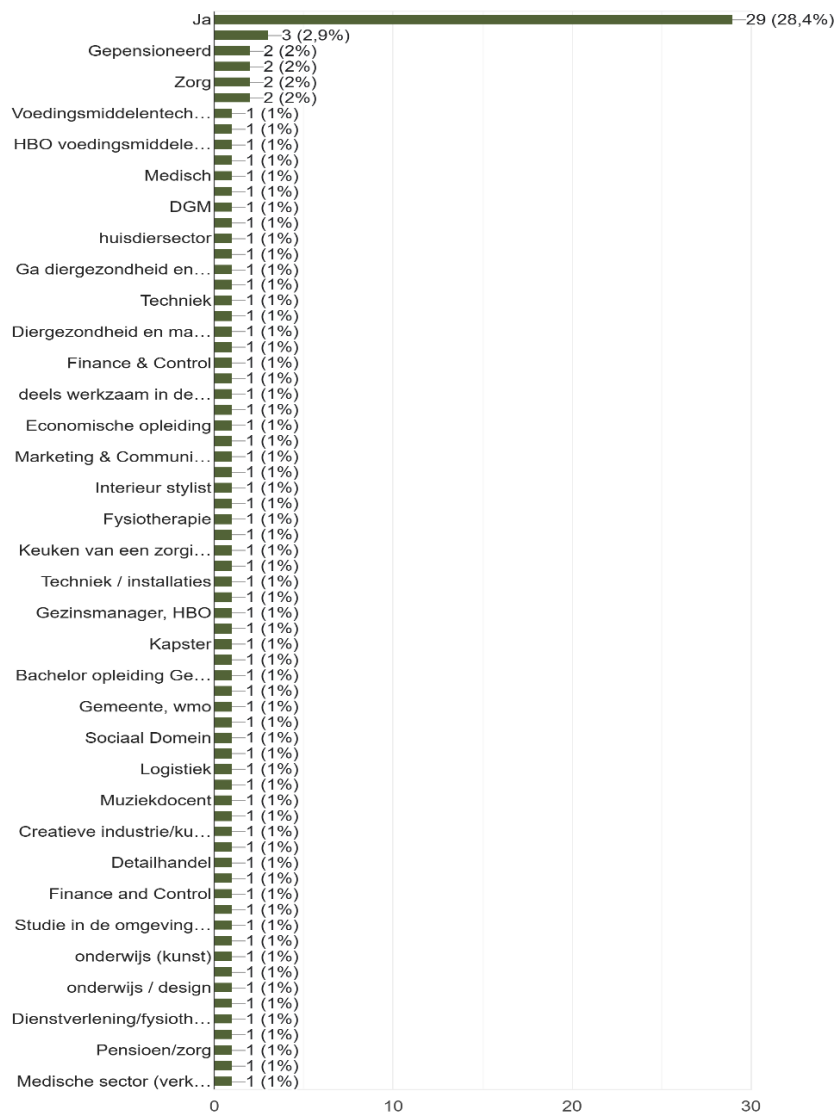
3) RESULTATEN ENQUÊTE

Wat is uw/jouw leeftijd?

102 antwoorden

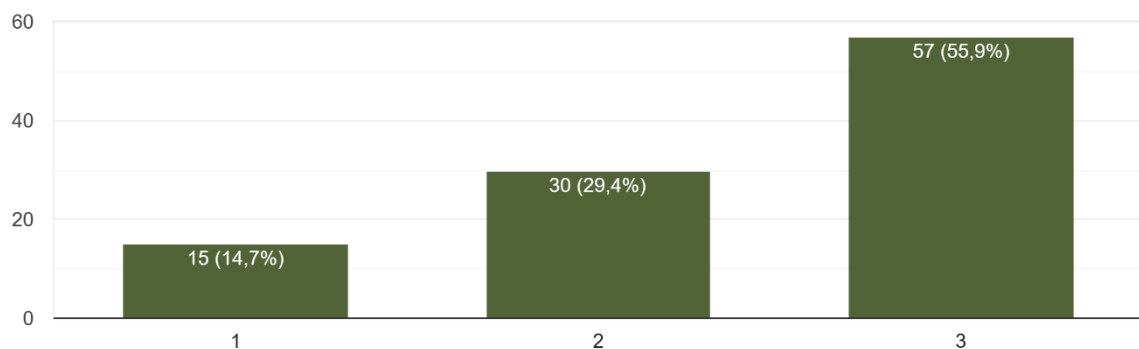

Bent u werkzaam in de agrarische sector? Of doet u een opleiding in de agrarische sector?
102 antwoorden

In hoeverre ervaart u dat er een gevoelsmatige polarisatie aanwezig is tussen de agrarische sector en de maatschappij?

102 antwoorden

1 = Ik ervaar geen gevoel polarisatie

2 = Ik weet het niet zo goed

3 = Ik ervaar wel een gevoel van polarisatie

4) CODERING FACTOREN MAATSCHAPPIJ

Bewust maken in de media, dankbaarheid, politiek	Media, waardering, overheid
Zeer sterke en soms ronduit agressieve lobby van boerenorganisaties; Klimaatontkenners die zich aan de kant van de boeren opstellen en nogal kunnen provoceren; Milieuactivisten die zich vervolgens als tegenstanders ermee gaan bemoeien; Allerlei groepen die zich er vervolgens ook tegenaan gaan bemoeien omdat ze voor of tegen de regering zijn en op basis daarvan positie kiezen voor of tegen de boeren. Dit alles in een tijdperk van de mega-snelle verspreiding van (nep en echt) nieuws via de Social media-kanalen.	Lobbyen, Media, klimaat
Media	Media
Media, overheid	Media, overheid
Media	Media
Media	Media
Media, verkeerd beeld van de boeren	Media
media. Protesten	Media, protesten
Onbegrip, gebrek aan kennis, eenzijdige berichtgeving in media, protesten	Onbegrip, media, protesten, kennis
Media, boerenprotesten, gebrek aan dialoog	Media, protesten, in gesprek gaan
Eenzijdige media	Media
Media	Media
(Sociale) media	Media
onvoldoende kennis, social media	Kennis, media
Media	Media
Het verschil tussen stad en platteland (geboorteplaats), stikstofcrisis, media	Leefomgeving, stikstof, media
Sociale media	Media
Media	Media
De media, onwetendheid, de angst voor het onbekende, Ontkerkelijking, Normen en waarden vervagen.	Media, onwetendheid, ontkerkelijking, normen en waarden
Overheid, Media	Overheid, media
Journalistiek, men wil amusement ipv constructieve gesprekken	Media, communicatie
Overheid, Media	Overheid, media
Media, iedereen roept maar wat	Media, communicatie
Kan me voorstellen de media, eenzijdige berichtgeving	Media

Stikstofproblematiek, klimaatproblemen	Stikstof, klimaat
Stikstofbeleid	Stikstof
Het klimaat, boerenprotesten, stikstofproblematiek	Klimaat, protesten, stikstof
Stikstofbeleid, klimaatdoelen	Klimaat, stikstof
Stikstofproblematiek	Stikstof
stikstofcrisis	Stikstof
Stikstofdiscussies, omgang met de agrarische sector	Stikstof, omgang
Politieke, landbouw en stikstofproblematiek. Hierdoor boosheid, onbegrip beide kanten.	Overheid, stikstof, onbegrip

Protesten, stikstofproblematiek	Protesten, stikstof
De boeren krijgen de schuld van het stikstof probleem	Stikstof
De stikstof crisis	Stikstof
Stikstofproblematiek, Randstad denken van de politiek	Stikstof, overheid
media. Protesten	Media, protesten
Politieke, landbouw en stikstofproblematiek. Hierdoor boosheid, onbegrip beide kanten.	Overheid, stikstof, onbegrip
stikstofcrisis	Stikstof
De boeren krijgen de schuld van het stikstof probleem	Stikstof

Bewust maken in de media, dankbaarheid, politiek	Media, waardering, overheid
Onderwijs algemeen, communicatie vanuit de politiek	Educatie, overheid
Nieuw kabinet	Overheid
Politiek / protesten / te veel onduidelijk over boerenbedrijven bij de rest van de maatschappij	Overheid
Klimaatdoelen wat leidt tot inkrimping van veeteelt	Overheid
Politieke belangen, kennis als gevolg fysieke afstand	Overheid, belangen, leefomgeving, onwetendheid
Politieke	Overheid
beleid	Overheid
Protesten, desinformatie, politieke besluiteloosheid, afwachtende houding regeringspartijen	Overheid, protesten
Media, overheid	Media, overheid
Politieke, landbouw en stikstofproblematiek. Hierdoor boosheid, onbegrip beide kanten.	Overheid, stikstof, onbegrip
overheidsbeleid, Gebrek aan stellen en handhaven van grenzen als beleidsdoelen wel zijn geformuleerd. Te weinig stoelen van uitvoerend agrarisch beleid op wetenschappelijke vastgestelde feiten.	Overheid,
Beleid, demonstraties, fysieke afstand, komt supermarkten.	Overheid, protesten, leefomgeving
Boerenprotesten, veranderde dieet, export, politiek, boeren zijn niet flexibel	Protesten, overheid ...
Demonstraties, beleid, eigen prioriteiten	Protesten, overheid, belangen
Overheid, Media	Overheid, media
Stikstofproblematiek, Randstad denken van de politiek	Stikstof, overheid
Milieu	Klimaat
Overheid, Media	Overheid, media
Politiek, geloof	Overheid, geloof

Onderwijs algemeen, communicatie vanuit de politiek	Educatie, overheid
---	--------------------

gebrek aan kennis en inzicht, belang van de landbouw en voedselproductie bij 'stadsmensen'	Kennis, belangen
onvoldoende kennis, social media	Kennis, media
Onbegrip, gebrek aan kennis, eenzijdige berichtgeving in media, protesten	Onbegrip, media, protesten, kennis
Verkeerde info overdracht	Communicatie
Onwetendheid	Onwetendheid
gebrek aan kennis	Kennis
gebrek aan kennis en inzicht	Kennis
In gesprek gaan	In gesprek gaan
Te weinig naar boer en naar de burger luisteren, gebrek aan kennis	Luisteren, onwetendheid
Media, boerenprotesten, gebrek aan dialoog	Media, protesten, in gesprek gaan

Minder tegenstellingen	Tegenstellingen
Niet zo druk maken	Emotie
Minder grote boerderijen, alleen voor Nederland zelf produceren	Omvang/productie
Manier van werken aanpassen	Productie
Eigen vs gemeenschappelijk belang, complexiteit, onkunde/onwetendheid	Onwetendheid, belang
Mening van mensen	Belangen
Het verschil in prioriteiten, opleiding en het werken met handen of hoofd	Belangen
Groepsvorming	Groepsvorming
Gebrek aan begrip voor de agrarische sector	Begrip
onbegrip	Onbegrip
Sociale/fysieke leefomgeving, bedrijven tussen boer en burger in de voedselketen	Leefomgeving
Binding, verlies van realiteit	Binding
Niet naar elkaar willen luisteren en elkaar niet begrijpen	Luisteren, Begrip
Burgers zouden een beter inzicht moeten krijgen in het leven van een boer	Leefomgeving
Het onbekende, niet de juiste gegevens om een bepaalde mening te vormen.	Onbekendheid, meningen
Omgeving, opleidingsniveau	Leefomgeving,
Te weinig naar boer en naar de burger luisteren, gebrek aan kennis	Luisteren, onwetendheid
Ik lijk in een andere wereld te leven	Leefomgeving
Begrip voor elkaar hebben	Begrip
Boeren zelf op financieel gebied, ze willen niet	Financieel, willen niet
Geld, arbeidsvoorwaarde	Financieel
Het wordt te moeilijk gemaakt voor boeren	Leven
Letterlijk de afstand, prijzen van bij de boer kopen zijn echt duur	Afstand, financieel
Hele maatschappij	Maatschappij
Protesten, gif dat boeren spuiten	Protesten, manier van werken
Dankbaarheid mist	Waardering

5) CODERING FACTOREN AGRARISCHE SECTOR

Politiek	Overheid
Overheid, gewone mens wordt niet gehoord	Overheid, gehoord
regelgeving, nieuwe richtlijnen.	Overheid
Politiek, media	Overheid, media
Media, sociale media, scholen, politiek	Media, educatie, overheid
Alles komt voort uit onduidelijkheid van de politiek, alle onrust in heel de maatschappij	Onduidelijkheid overheid
De normen komen niet overeen met de rest van Europa	Normen
Korte termijn denken van de overheid, dat niet goed doordacht is moet ook wat aan gebeuren	Korte termijn denken

Media onwetendheid, gewone mens wordt niet gehoord	Media, onwetendheid, gehoord
verkeerd begrepen door onwetendheid	Onwetendheid
Onwetendheid	Onwetendheid
Media, educatie, onwetendheid	Media, educatie, onwetendheid
Kennis	Kennis
Media, scholen, politiek	Media, educatie, overheid
Onkunde van 'stadse' mensen	Onkunde
Onbekendheid, media	Onbekendheid, media
Gebrek aan kennis	Kennis
Onvoldoende kennis	Kennis

media	Media
Media, politiek	Media, overheid
Sociale media, media, overheid, gewone mens wordt niet gehoord	Media, overheid, gehoord
Journalistiek, men wil amusement ipv constructieve gesprekken	Journalistiek
Onkunde, media	Onwetendheid, media
Sociale media, sociale contacten	Media, leefomgeving
Media, sociale media, overheid	Media, overheid
Onwetendheid, eenzijdigen berichtgeving	Onwetendheid, media
Media, Selectieve berichtgeving	Berichtgeving
Framing vanuit de media	Framing
Sociale media, nieuws	Media
Media laat alleen 'slechte' acties zien voor kijkcijfers, dus je zal nooit een keer horen hoe het normaal dan wel op een melkveebedrijf gaat	Media
Verschillende nieuws kanalen, belichten verschillende kanten van het verhaal. Dit maakt het lastig, wat is nu het goede waar je echt op vertrouwen kan	Media
In de sociale media krijgt iedereen de kans om	Media

te schreeuwen, daarbij nemen mensen ook niet meer te moeite om zicht te verdiepen in onderwerpen	
Media heeft belang bij oppervlakkige informatie en positief nieuws is geen nieuws	Media

Discussies in de samenleving	Discussies
Politiek, natuur, educatie, omgeving, media	Overheid, klimaat, educatie, leefomgeving, media
Extreme mensen die onwaarheden verspreiden	Informatie verspreiding
Oordeel, aannames, onbekendheid, napraten	Beoordelen, onbekendheid
Omgeving,	Leefomgeving
De overmatige praat over vervuilende boeren. Dit wordt heel erg opgeblazen, waardoor het voor de boeren moeilijk wordt om later nog te ondernemers	Informatie verspreiding
Framing vanuit de media, gesloten agrarische bedrijven, mensen komen niet meer op een boerderij, onrealistische landbouwmanieren zichtbaar, Verbinding, bewustwording voedsel	Framing, gesloten bedrijven, beeld, voedsel
Onbekendheid, druk op de agrarische sector	Onbekendheid
Ik denk dat de meeste burgers gewoon niet het gevoel snappen wat de bij die boer is. Het is meer dan alleen het werk	Gevoel
Stikstof discussie helpt ook niet mee. Ik heb het gevoel dat de gemiddelde consument zich bevrijd voelt en denkt de boeren die lost het wel op dan kunnen wij lekker onze reisjes doen.	Stikstofdiscussie
Alles wat nu speelt is niet van afgelopen drie jaar, maar al jaren aan de gang. Kritisch op zijn hoe zo'n verhaal echt in mekaar steekt vergeten we in de samenleving	Kritisch zijn
Er zijn ook zat mensen uit de stad, die wel weten waar het voedsel vandaan komt, dus vooroordelen zitten ook aan onze kant	Beoordelen

6) CODERING OPLOSSINGEN MAATSCHAPPIJ

Deskundigen erbij halen; gesprek aangaan	Deskundigen, gesprek aan gaan
Door goed naar elkaar te luisteren en in gesprek te gaan en gezamenlijk in oplossingen te denken. En zeker niet gaan (be)dreigen.	Gesprek aan gaan
In gesprek blijven gaan, de snelheid uit het bestaan halen (onthaasten) en elkaar op een of andere manier weer gaan ZIEN. Wij leven nu teveel als individu terwijl er echt wel behoefte is om samen te komen. Maar dat is tegenwoordig maar gek, want even tijd en rust na een lange week werk met allemaal "moet" momenten staat sociaal met elkaar ik contact staan soms best wel in de weg.	Gesprek aan gaan, onthaasten
In gesprek gaan	Gesprek aan gaan
Beter overleggen met boeren, de boeren helpen	In gesprek gaan
Met elkaar in gesprek blijven gaan, praten met elkaar ipv over elkaar	Gesprek aan gaan
Door goed naar elkaar te luisteren en in gesprek te gaan en gezamenlijk in oplossingen te denken. En zeker niet gaan (be)dreigen.	Luisteren, gesprek aan gaan
Letterlijk bij elkaar brengen, in gesprek gaan	Gesprek aan gaan
Met elkaar in gesprek gaan, minder agressive polarisatie door de media	Gesprek aan gaan, media
Connecties, verbinding maken elkaars leefwereld leren kennen	Gesprek aan gaan
Dialoog aangaan, langer termijn beleid	Gesprek aan gaan, langetermijn beledi
Verbinding buiten de bubbel aan gaan	Verbinding aangaan
Beter communicatie tussen agrarische sector en politiek/maatschappij	Communicatie
Naar elkaar luisteren, oog hebben voor elkaars belangen en dan kijken of er oplossingen mogelijk zijn die grosso modo bij iedereen een beetje pijn doen, maar ons als samenleving een betere natuur opleveren.	Luisteren
Leren waarom de andere partijen die mening hebben	Meningen
Eén op één contact	Contact

Op een educatieve manier	Educatie
Voedseleducatie voor kinderen en jongen/ boerengastcolleges, boeren verweven in gehele voedselproductie + zeggenschap	Educatie
Onderwijs algemeen, communicatie vanuit de politiek	Educatie, Overheid
De media, een eerlijker beeld laten zien. Niet in beeld brengen van gegevens uit een al gevormde mening. Ook de branche is al heel goed bezig om het andere beeld te laten zien. Misschien nog groter aanpakken. En zeker ook het onderwijs, bij de basisschool begint het al.	Media, educatie
Op een educatieve manier	Educatie
Op een educatieve manier, duidelijk maken dag	Educatie

de agrarische sector belangrijk is voor de maatschappij	
Kennisoverdracht	Kennisoverdracht
Communicatie, meer kennis, meer onderling begrip	Communicatie, begrip, kennisoverdracht
Bekendheid maken voor boerenproducten ook in de grote steden	Bekendheid
Mensen beter informeren	Informatieoverdracht

Burgers een inkijkje laten geven in de boerensector. Ik heb zelf het idee dat burgers totaal geen idee hebben waar de boeren mee bezig zijn.	Inkijk in de sector
Mensen mee laten kijken op de boerderij	Inkijk in de sector
Jazeker, door ik de voeten van de ander te stappen. Stedelingen een week op een boerderij werken en boeren een week in de stad werken	Inkijk in de sector
Meer mensen in uit de agrarische sector die een toneel hebben om te kunnen laten zien hoe de sector in elkaar steekt	Inkijk in de sector
Betere uitleg van beide kanten van de oorzaken en gevolgen van de stikstofproblematiek	Inkijk in de sector en wederzijds
Kom eens op een agrarisch bedrijf kijken, praten met een agrariër. Het zijn hele normale mensen.	Inkijk in de sector
Meer openheid vanuit de boeren, hoe het er aan toe gaat	Inkijk in de sector
Lastig te beantwoorden. Ik denk delen van kennis om zo meer begrip te kweken tussen maatschappij en agrarische sector. Positieve profilering vooral. Ik draag de sector een warm hart toe, maar irriteer(de) me aan de acties met tractoren en de starheid waarmee gereageerd wordt op verandering. Ik begrijp het, en toch stoort het me. Dat is denk ik de 'afstand' die ik momenteel voel. Los van de complexiteit en de politieke aanpak ervan; ik ben gezien de staat van de natuur in Nederland van mening dat het anders moet. Meer samen met de natuur en minder intensief boeren. En het lijkt of de agrarische sector alleen maar 'tegen' is. De andere kant hoor en lees je vanuit de media vrijwel niet (dus de eenzijdige berichtgeving). Dus sector; profileer je positief en probeer meerdere kanten te laten zien. En media; werk hieraan mee!	Overheid, media, inkijk in de sector
Meer kennis bij burger en politiek van agrarische sector en inzicht in hoe het leven in die sector in elkaar steekt en hoe het plattelandsleven functioneert. Vanuit de agrarische sector over de sectorgrenzen kijken naar waar bij burgers steeds meer belangen liggen voor klimaattoekomst en dat er grenzen worden gesteld aan groei van agrarische sector en grenzen aan groei aantal dieren en milieubelasting. De overheid zal moeten compenseren om bedrijven te beperken.	Inkijk in de sector, overheid

Verkoop van producten in eigen omgeving, open dagen op boerderij, meer steun in beleid vanuit de overheid.	Verkoop lokale producten, inkijk in de sector, overheid
Bewustzijn van het belang van de agrarische sector opkrikken bij bijvoorbeeld de stedelijke bevolking aan de hand van voorlichtingen en kijkje nemen bij een bedrijf, actief in de agrarische sector Op politiek vlak zorgen voor toenadering, duidelijkheid en gelijkstellen van belangen (stikstofcrisis (druk op agrarische sector t.o.v. andere (misschien net zo veel uitstotende) sectoren als productie en scheepvaart) , gevolgen winst BBB voor de verschillende sectoren)	Bewustzijn, inkijk in de sector, overheid, duidelijkheid
Communicatie, informeren.... Communiceren.. burgers betrekken bij agrarische ontwikkelingen	Communicatie

Betere wetten voor boeren	Overheid
Nieuw kabinet	Overheid
Meer openheid en duidelijkheid	Openheid, duidelijkheid
Duidelijkheid voor boeren, burgers en natuurorganisaties	Duidelijkheid
Duidelijkheid en doorpakken vd politiek, geen lapmiddelen en oeverloze overleggen meer met allerlei organisaties	Duidelijkheid, overheid
Streng beleid en handhaving van regels om natuur, water en het leven op aarde te beschermen. Geen korte termijnoplossingen meer.	Overheid, lange termijn
Duidelijkheid voor boeren, burgers en natuurorganisaties	Duidelijkheid
Nieuw kabinet	Overheid
Een oplossing van het probleem (de problemen) beter en duidelijker overheidsbeleid en compromissen van beide kanten: een boer die wat meer aan natuurbehoud doet (zaaien van kruidenrijk grasland, meer weide dagen voor vee) en een burger die misschien bereid is wat meer voor een boodschap te betalen.	Overheid
Objectiviteit en meer aandacht voor toekomstig belang. Weg met de enge kortzichtigheid.	Objectiviteit, toekomstgericht

Bewust maken in de media, dankbaarheid, politiek	Media, overheid
Media alleen objectieve informatie laten zien	Media
De media, een eerlijker beeld laten zien. Niet in beeld brengen van gegevens uit een al gevormde mening. Ook de branche is al heel goed bezig om het andere beeld te laten zien. Misschien nog groter aanpakken. En zeker ook het onderwijs, bij de basisschool begint het al.	Media, educatie
Genuanceerde berichtgeving. Echt in gesprek met elkaar.	Media

Tussen weg vinden	
compensatie, zodat boeren kunnen veranderen	Compensatie
Meer de bijbel lezen	Geloof
Geen kloof laten veroorzaken door de boeren	
Minder tegenstellingen	
Boeren meer waardering geven, ik bemoei mij ook niet met iemand van technische kant	Waardering, gang laten gaan
Laat de boeren hun gang gaan, ze weten zelf wel hoe ze het beste moeten doen; verder niet echt oplossing	Gang laten gaan
Nederland moet niet zo moeilijk doen en altijd voorop willen lopen	
Manier van werken aanpassen	
Boeren iets meer tegemoed komen dmv geld	Compensatie
Boeren in een beter daglicht zetten	
Vijandigheid verminderen	
Afsluiten van de samenleving	
Uitzoeken wat de partijen voor elkaar op positieve wijze kunnen betekenen	
Als je er niets van af weet ook niet mee bemoeien. Iedereen in zijn waarde laten	Waardering
Een goede oplossing is lastig in de huidige maatschappij omdat de belangen heel erg verschillen. Er zou een tussenweg moeten worden gevonden waardoor boeren hun werk normaal kunnen doen en dat de milieu regels kunnen worden gehaald.	Tussenweg
Promoten van het belang van de landbouw/voedselzekerheid	
Iedereen moet zich verantwoordelijk voelen	Verantwoordelijkheid
Benadruk de urgentie van alle partijen. Zowel het voortbestaan van de boeren als het belang van de toekomst van de natuur en leefbaarheid en gevolgen voor het milieu.	
verantwoordelijkheid nemen	Verantwoordelijkheid
Agrarische sector moet instemmen met het beleid.	
Transparantie, gesprekken/discussies op basis van feiten	Transparantie
Denk dat het niet tegen gehouden is.	Geen oplossing
Boeren kansen en tijd geven, Seizoensproducten eten/verbouwen, inspelen op vegamarkt, vlaggen weer goed hangen	Voedselpatroon, vlaggen rechttop
Minder in hokjes denken	
Nl moet aan de (Europese) wetten houden, Alle sectoren laten meedenken, bij jezelf beginnne	

7) CODERING OPLOSSINGEN AGRARISCHE SECTOR

Meer bewustwording van perspectieven en kennis opdoen	Kennis, bewustwording
Kennis delen/op de hoogte brengen/ goede uitleg	Kennisoverdracht
Differentiatie van persoonsmening binnen (voornamelijk) nieuwsbronnen, "Het gesprek" met elkaar aangaan.	Gesprek aan gaan
Informeren naar beide kanten	Informeren
Kennis delen, overheid en rest van maatschappij moet zich verdiepen in boerenpraktijken	Kennisoverdracht, overheid
In gesprek blijven gaan, transparantie beide kanten	Gesprek aan gaan, transparantie
Luisteren naar elkaar, samenwerken zowel boer en burger	Luisteren, samenwerken
"Eén foto betekend tegenwoordig al heel veel, daarmee kan al andere mening vormen. Kijkt dus niet verder dus mening baseer je op die foto."	Kennis
"Wijze van het verhaal vertellen is alles om informatie over te brengen."	Informatieoverdracht
"Als Nederlandse samenleving lopen wij gewoon achter in kennis, dus ik denk bewustwording en informatieoverdracht stap 1 is."	Informatieoverdracht
"Voor de mensen die niet meer naar school gaan, misschien open boerderij dagen."	Informatieoverdracht
"Mensen bereiken in de grote steden is gewoon lastiger, maar echt meemaken is beter".	Kennis
"Wij hebben het ook over 'de stadsers', dus we moeten denken met elkaar in gesprek gaan en van beide kanten leren."	Informatieoverdracht
"Yvon Jaspers misschien hierbij betrekken, staat dichterbij de burger maar ook bekend bij de boeren."	Informatieoverdracht/media

Minder verspreiding van false informatie , en meer manieren voor niet sector mensen relevante informatie te krijgen	Informatie verspreiding
Sociale media en nieuw van verschillende perspectieven tonen	Media, perspectieven
Meer aandacht besteden aan de boer en minder aan de klimaatverandering	Verandering van aandacht
Meer positieve dingen uit de landbouw laten zien, zodat de burger anders gaat denken over de boeren	Positieve beelden in de media
Niet alleen negatief maar ook positieve beelden van de sector tonen in de media	Positieve beelden in de media

Dat is denk ik nog best lastig om voor elkaar te krijgen, omdat burgers er wel voor open moeten staan. Waarschijnlijk is de beste oplossing om door grote partijen vanuit de agrarische sector een goed beeld naar buiten te laten brengen. Zoals een LTO maar nu dus ook de BBB. Om ook de andere kant van het boeren te laten zien. Echte verhalen van bedrijven naar buiten te brengen, als dit op een manier bij burgers voorbij kan komen. Op bijvoorbeeld televisie, boeren staan er ook echt wel voor open om mensen te ontvangen en hun verhaal te doen. Maar ik denk niet dat dat perse wederzijds is omdat het niet hun wereld is.	Grote partijen, overheid, media
Geen mogelijkheden meer tot onwaarheden verspreiden, Boerderijen open stellen	Inkijk in de sector, informatie verspreiding
Postieve aandacht in media voor de agrarische sector	Media
"Bnn'rs hebben ook invloed, omdat informatie via hun snel verspreid."	Media
"Beginnen met reclamespotje zoals NAJK doet".	Media

Stadse mensen een reëel beeld geven van hoe het erop een agrarische bedrijf aan toegaat	Inkijk in de sector
Meer open bedrijven en een andere vorm van landbouw waarbij de landbouwsector weer meer voelt als van iedereen. Meer lokaal voedsel produceren. Ook gewoon kleine dingen zoals een open dag op de boerderij oid kan helpen. De groene ruimtes in steden meer gebruiken voor voedselproductie zodat mensen de moeite zien die het kost om dingen te produceren.	Inkijk in de sector
Luisteren na de verhalen in de agrarische. Zelf ook bij ondernemers langs. Samen met elkaar de juiste weg bewandelen.	Inkijk in de sector, luisteren
Geen mogelijkheden meer tot onwaarheden verspreiden, Boerderijen open stellen	Inkijk in de sector, informatie verspreiding
Laten zien wat de sector doet, eerlijke cijfers, vergelijking met buitenland	Inkijk in de sector, transparantie

Duidelijkheid van de overheid	Duidelijkheid, overheid
Dat is denk ik nog best lastig om voor elkaar te krijgen, omdat burgers er wel voor open moeten staan. Waarschijnlijk is de beste oplossing om door grote partijen vanuit de agrarische sector een goed beeld naar buiten te laten brengen. Zoals een LTO maar nu dus ook de BBB. Om ook de andere kant van het boeren te laten zien. Echte verhalen van bedrijven naar buiten te brengen, als dit op een manier bij burgers voorbij kan komen. Op bijvoorbeeld televisie, boeren	Grote partijen, overheid, media

staan er ook echt wel voor open om mensen te ontvangen en hun verhaal te doen. Maar ik denk niet dat dat perse wederzijds is omdat het niet hun wereld is.	
Nieuw kabinet	Overheid
Kennis delen, overheid en rest van maatschappij moet zich verdiepen in boerenpraktijken	Kennisoverdracht, overheid
“Korte termijn denken van de overheid, dat niet goed doordacht is moet ook wat aan gebeuren.”	Overheid

Zoeken naar oplossingen ipv problemen	
Transparantie	Transparantie
Zorg voor tegen geluid, laat zien dat het niet zo is.	Weerstand
Oplossingsgerichte houding van alle partijen	Houding
Meer luisteren naar elkaar, begrip hebben, betere en eerlijke informatie	Luisteren, begrip

8) SIGNIFICANT VERBAND TUSSEN WOONGEBIED EN GEVOEL VAN POLARISATIE

Contingency Tables

Woongebied	Gevoel van polarisatie				Total
	Ja	Nee	Niet direct, wel indirect	Weet ik niet	
Dorp	50	23	3	18	94
Stad	31	10	3	11	55
Total	81	33	6	29	149

Chi-Squared Tests ▼

	Value	df	p
X ²	1.138	3	0.768
N	149		

9) SIGNIFICANT VERBAND TUSSEN LEEFTIJDSCATEGORIE EN GEVOEL VAN POLARISATIE

Contingency Tables ▼

Contingency Tables ▼

Leeftijdscategorie	Gevoel van polarisatie						Total
	Direct niet, indirect wel	Ja	Nee	Weet ik niet	Weet ik niet zo goed	ja	
16-25	0	4	8	13	0	28	53
26-35	1	10	3	6	0	0	20
36-45	0	7	5	0	0	0	12
46-55	1	14	9	4	1	0	29
56-65	2	6	3	0	1	0	12
66-75	3	3	4	4	0	0	14
76-85	0	5	1	1	0	0	7
>86	0	2	0	0	0	0	2
Total	7	51	33	28	2	28	149

Chi-Squared Tests

	Value	df	p
X ²	110.175	35	< .001
N	149		